

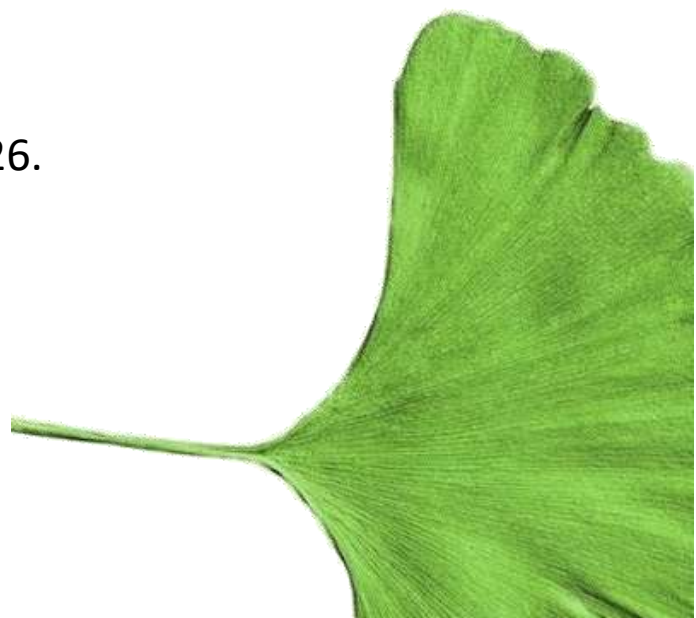
СКРИПТА ИЗ ПРЕДМЕТА

МЕТОДИКА НАСТАВЕ ЛИКОВНЕ КУЛТУРЕ

II део

Проф. др Миа Арсенијевић

Јагодина, 2026.

Предговор

Текст скрипте представља ауторизована предавања из предмета Методика наставе ликовне културе на Факултету педагошких наука Универзитета у Крагујевцу. Скрипта је пратећи материјал намењен студентима који похађају овај предмет, али и свима другима који су заинтересовани за ову тематику. Овај материјал не може заменити похађање наставе нити другу препоручену литературу.

Аутор

УВОД У МЕТОДИКУ ЛИКОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

Наставник: Проф. др Миа Арсенијевић

ЗНАЧАЈ УМЕТНОСТИ У ДРУШТВУ

- “Човек се тек онда потпуније ангажује у животу ако свој однос према стварности заснива на науци, уметности и искуствима свакодневне праксе. Такав човек има богатији унутрашњи живот, он потпуније живи, јер поред интелектуалних, има развијене и емоционалне и маштовите способности.” (Карлаварис, стр. 9.)
- “Уметничка дела (...) обухватају тежње, идеале, расположења једног друштва, па и уметника ствараоца као појединца у том друштву. Због тога је уметничко дело документ и о уметнику ствараоцу и о епохи у којој је настало.” (Карлаварис, стр. 9.)

УЛОГА УМЕТНИЧКИХ НАСТАВНИХ ПРЕДМЕТА У ФОРМИРАЊУ СВЕСТРАНЕ, СТВАРАЛАЧКЕ ЛИЧНОСТИ

- “Уколико једно друштво тежи да оствари већу слободу и обезбеди већу друштвену улогу својих чланова, утолико је више заинтересовано за **формирање активних и стваралачких личности** које ће то друштво да изграђују и да га бране. У таквом друштву и улога уметности расте, јер естетски елементи не само да утичу на свестрани развитак заједнице већ посредно омогућавају сваком појединцу да се развије као потпуна личност која ће се лакше сналазити у свим питањима друштвеног развитка, усмеравајући га својом свешћу и вољом.” (Карлаварис, стр. 11.)

- Примарна функција основног образовања и васпитања јесте да **“ствара популацију модерно образовану, креативну, мотивисану и оспособљену за примену стеченог знања”** (Стратегија развоја образовања у Србији до 2020. године, стр. 5).
- Непредвидивост ситуација у којима ће се одвијати живот и професионални рад захтевају да се у току образовања у великој мери подржи **формирање стваралачких способности људи**, способност налажења нестандартних решења и решења која нису научена и да се изгради способност иновативности (Национални просветни савет, стр. 43.). За развој иновација је неопходно знање и креативност, флексибилност у мишљењу, толеранција на различитост, отвореност ума, способност решавања проблема, повезивање школских и животних знања и умења, ефикасна сарадња са другима, па се због тога обезбеђује **коришћење потенцијала уметничког образовања у другим академским дисциплинама** (Стратегија развоја образовања у Србији до 2020. године, стр.68). Тиме се подстичу креативни и иновативни капацитети индивидуа и развијају креативни капацитети друштва.

- Уметничко образовање је од изузетног значаја јер деци пружа могућност да доживе, додирну, осете свет који их окружује док текст и бројке нуде најпре информације о том свету, деци често неразумљиве и апстрактне. Уметничко образовање настоји да ученике охрабри у њиховим чулним истраживачким мисијама и подржи ученике када покушају да та своја сазнања и искуства искажу кроз различите форме дечјег стваралаштва.

За размишљање... Одломак из 4. Поглавља „Малог принца“ Антоана де Сент-Егзиперија

- Подстицање индивидуалности један је од главних циљева општег уметничког образовања. Осим што развија ликовне способности и вештине ученика, настава ликовне културе успоставља односе са прошлoшћу и ликовном традицијом, развија уметнички сензибилитет ученика и њихову моћ опажања, активира њихова чула и иницира ликовно стваралаштво, обликује естетски укус ученика, а обухвата и друге општеобразовне задатке (Read, 1958; Турковић, 2009). На часовима ликовне културе ученици уче да анализирају и интерпретирају уметничко дело, развијају критичко мишљење, као и своје комуникативне и изражајне способности (Barrett, 2004).
- Васпитање уметношћу, по мишљењу Рида (Read, 1958), у хармоничан однос доводи свест и чула, и представља најприроднији пут развика детета. Естетско образовање пружа ученицима могућност за индивидуално промишљање уметности, али и света који их окружује, и иницира слободан израз ученика посредством ког се могу изразити и комуницирати.

Art education
News

How to decode art: UK schools embark on 'visual literacy' week

As government aims to put the arts at the heart of the curriculum, an Art UK project is teaching children how to 'cope with today's image-saturated world'

Gareth Harris
2 October 2024

Share

Public Domain / Getty Images

In her address to the Labour Party conference, the UK culture secretary Lisa Nandy recently stressed that "a complete education is a creative education"

All primary-school aged children in the UK will be taught how to "read" art during a special visual literacy week running until 6 October. According to Art UK, the charity behind the initiative, the scheme will enable children aged 7-11 to "cope with today's image-saturated world".

Visual Literacy Week is comprised of a series of articles, webinars and an online "school trip", and will culminate in a symposium at Yorkshire Sculpture Park on 5 October.

Schools can also sign up to a virtual "art adventure" taking place today (2 October), through which artist Sarah Graham explores works on show at The New Art Gallery Walsall and Kelvingrove Art Gallery and Museum in Glasgow. The project includes discussion prompts and activities for classes.

Crucially, teachers can undertake training sessions in how to use free resources from *The Superpower of Looking*, which uses works of art to teach primary school pupils how to decode meaning in images, from emojis to Old Master pieces.

For instance, teachers' notes for David Hockney's work *My Parents* (1977) housed at the National Gallery in London, include "nudge questions". These include "What are your first impressions of David Hockney's parents? Do you think this painting looks realistic? Why/why not? What sounds and smells do you think you would experience if you entered the painting?".

The Superpower of Looking is funded by the Freeland Foundation and was co-devised by Alison Cole, the director of the arts and creative industries policy unit at the Fabian Society and former editor of *The Art Newspaper*. A recent report from the Fabian Society, *Arts for Us All*, advocated the teaching of visual literacy skills.

In her address to the Labour Party conference 24 September, the UK culture secretary Lisa Nandy stressed that "a complete education is a creative education. And that is why Bridget [Phillipson, Secretary of State for Education, Minister for Women & Equalities] and I have kickstarted a review of the curriculum to put arts, sports and music back at the heart of our schools and communities where it belongs." The timeline of this review is unclear.

Зашто је важно да деца данас знају како да 'читају' уметност?

ЗНАЧАЈ ЛИКОВНОГ ВАСПИТАЊА У ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНОМ СИСТЕМУ

- Ликовно васпитање представља процес развијања способности деце у правцу обogaћивања осетљивости, нарочито за ликовне појаве, односно креирања активних, креативних личности способних да усвојена знања примене у различитим животним ситуацијама.
- "Дечји цртеж нам открива дете у свој његовој комплексности; преко цртежа можемо упознати дечји унутрашњи свет и психичке активности. Истовремено, пошто смо дете упознали и ми можемо преко ликовних задатака и одговарајућим педагошким мерама да утичемо на његов психички живот и развитак, ослобађајући га разних психичких оптерећења, деформација и успостављајући складност у његовим психичким радњама. Утицај одабраног задатка, употребљене боје и облици делују на децу у одређеном смислу. На тај начин ликовно васпитање има и један шири васпитни значај у педагошком смислу, и због тога је оно назаменљиво у нашем васпитном систему." (Карлаварис, стр. 23.)

КРАТАК ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ ЛИКОВНОГ ВАСПИТАЊА

- Настава цртања уведена је у школе када су педагози увидели њену васпитну вредност. Првобитно, развијала је техничке способности ученика, уредност и прецизност, и као таква служила учењу писања и читања, као и потпунијем сазнању у оквиру других предмета. Методи рада били су подржени овим циљевима, а сводили су се углавном на механичко увежбавања у повлачењу линија, неретко лењиром. Такође, у значајној мери био је заступљен имитативни приступ где су васпитачи цртали на табли а деца то исто прецртавала; постојао је притом и систем тачкица који се такође примењивао, по којем би уеници спајали тачкице и тако формирали слику одређеног предмета.

- Реакција против оваквог схватања наставе цртања појавила се у другој половини XIX века. Поборници новог схватања осудили су прецртавачке методе због негативних последица на психички и физички развој детета, и истакли могућност уметничког васпитања помоћу цртања. Овај нов, тзв. уметнички правац у настави цртања тражио је да се у школи не прецртава већ да се црта по природи – сматрало се да се тако развија уметнички смисао, слично васпитним системима на уметничким школама тог времена. Након тенденције да се црта по античким узорима (утицај класицизма), у школе се увело цртање по моделима из природе (утицај академског реализма). У таквој школи цртало се по систему од лакшег предмета ка тежем, при чему се настава цртања претворила у учење техничког поступка с наглашеном имитативношћу и пасивним преношењем података на цртеж.

- Тек у XX веку откривене су специфичности дечјег ликовног израза и уочен је значај дечјег стварања за свестрани развој детета. Цртање се тада почело користити најпре како би се ученик покренуо на рад, док васпитач на основу цртежа одређује које педагошке мере обезбеђују потпунији, комплекснији пут ка сазревању ученика. Цртање је тако постало саставни део целокупног васпитног рада и свој садржај је проширило на различите активности.
 - Ликовно васпитање данас се сматра неопходном васпитном компонентом, активношћу која пре свега доприноси естетском васпитању, фокусирању естетског укуса, али истовремено развија и друге способности детета.
 - Данас васпитач / учитељ / наставник ликовног покушавају да управо на основу цртежа нешто сазнају о детету, о средини из које је потекло, условима живота, дечјим утисцима и узбуђењима - то је новина у односу на претходну наставу цртању при којој наставник није желео да полази од индивидуалних особина ученика и даље их логично развија, већ је од самог почетка дете стављао у калуп увежбавања по шаблонима у циљу овладавања искључиво спољном формом цртежа (што је заправо идеал одраслог човека).
-
- Нови систем рада, који је у Југославији предводио академик Богомил Карлаварис (*нова концепција ликовног васпитања*) заснива се на објективним законитостима дечје психологије и одустајању од пресађивања готових шаблона у настави цртања. Дете само тражи свој дечји ликовни израз уз помоћ и вођење ликовног педагога. Полази се од дечјег доживљаја света, од дечјег искуства о њему и од потребе да се тај доживљај и то искуство изразе различитим ликовним средствима, прилагођеним узрасту детета.
 - Овакво конципирано ликовно васпитање не искључује образовне елементе јер у процесу ликовног изражавања одређену улогу има познавање законитости теорије форме, одређено ликовно искуство, познавање технике, као и историје уметности.

- Ликовно васпитање и образовање данас даје предност дечјем ликовном стваралаштву јер се сматра да управо оно не само највише доприноси ликовном васпитању (јер култивише осетљивост и развоја осећања и познавање ликовних изражајних средстава) већ у великој мери омогућава правилно васпитање уопште. Тако, у савременим наставним плановима за предмет ликовна култура у основној школи доминира стваралачка настава при чему ученици на сваком часу добијају шансу да се у различитим техникама ликовно изразе, док садржаје историје уметности и теорију форме упознају у мери неопходној за увођење у ликовни задатак. С друге стране, у наставним плановима за средњу школу предмет ликовна култура реализује се углавном као предавања из историје уметности, са тек неколико часова намењених стваралаштву ученика.

МЕТОДИКА - појам

- **Педагогија** – „теорија васпитања“ је наука о васпитању у најширем значењу тог појма. Васпитање се данас углавном схвата као морално, интелектуално, физичко-здравствено, естетско...
- **Дидактика** – „теорија образовања“ је педагошка дисциплина која проучава опште законитости и средства поучавања и учења у настави и ван ње.
- **Методика** - "примењена дидактика" - примена дидактичких начела, законитости, метода,... у поједином наставном предмету или подручју
- Практично оријентисана дисциплина која у првом плану има конкретан наставни садржај из конкретног наставног предмета који ученици требају усвојити као знање или вештину
- Методе, облици и наставна средства специфични за поједине наставне предмете, па се ради о методикама појединих наставних предмета, па и целина унутар предмета

МЕТОДИКА ЛИКОВНОГ ВАСПИТАЊА И ОБРАЗОВАЊА

Методос (грч.) - пут којим се лакше иде; истраживање

Методика ликовног образовања и васпитања је интердисциплинарна научна област која представља скуп знања из области:

- Ликовне уметности
 - Педагогије
 - Психологије
 - Социологија.
-
- “Методика ликовног васпитања и образовања представља **кључну** наставу за припрему будућих *ликовних педагога* (наставници предметне наставе ликовне културе у основним и средњим школама и стручни сарадници за ликовно васпитање предшколске деце), *учитеља* (наставници разредне наставе ликовне културе у нижим разредима основне школе) и *васпитача* у предшколским установама. Због тога, методика ликовног васпитања и образовања која се ослања на систем научно стечених и проверених теоретских сазнања о дечјем ликовном стваралаштву (којима се бави ликовна педагогија), као и на факторе који посредно или непосредно утичу на ликовни развој деце и младих, треба да буде полазна основа будућим стручњацима за промишљање и разумевање посла којим се баве, као и за његово успешно обављање.” (Филиповић, стр. 7.)
 - Међутим, шта је са садржајем предмета, са познавањем историје и теорије ликовних уметности, са самом праксом, зар није то кључно за будуће ликовне педагоге?

- **Ликовно васпитање и образовање** представља **процес** преношења одабраних сазнања из области ликовне уметности, развијања различитих изражајних и стваралачких активности воспитаника у домену визуелних уметности, развијања естетског укуса, односно формирања креативне и стваралачке личности воспитаника у општем смислу.
- **Ликовна уметност** представља **садржај** воспитно-образовног рада.
- **Ликовна култура** (виђена као квалитет личности који се гради и развија ликовним васпитањем и образовањем) представља **циљ** воспитно-образовног рада.
- С обзиром да је *ликовна култура* циљ воспитно-образовног рада у основној школи и сам предмет у основној и средњој школи носи назив *ликовна култура*, док је на предшколском нивоу задржан назив *ликовно васпитање*. У основној и средњој школи одвија се *настава* ликовне културе, док се у предшколским установама кроз осмишљене активности реализује *воспитно-образовни рад*.

ПРЕДМЕТ, ЦИЉ И ЗАДАЦИ МЕТОДИКЕ ЛИКОВНОГ ВАСПИТАЊА И ОБРАЗОВАЊА

- **Предмет** изучавања методике ликовне културе је процес ликовног васпитања и образовања на свим новоима воспитно-образовног рада.
- **Циљ** методике ликовног васпитања и образовања је систематизација сазнања из теорије различитих наука, уметности и ликовно-уметничке праксе, и оспособљавање студената за самостални професионални рад као будућих ликовних педагога.
- **Основни задатак** методике ликовног васпитања и образовања је да омогући увид у теоријском смислу проверених и систематизованих знања о ликовном васпитању и образовању, те да код будућих ликовних педагога развије способности праћења и усмеравања воспитно-образовног процеса, способност критичког процењивања, односно унапређења праксе.

Методика ликовног васпитања и образовања може се одосити на различите области, подручја и нивое образовног система, па разликујемо:

- Методику ликовног васпитања деце предшколског узраста (јаслице, обданиште, предшколске активности)
- Методику наставе ликовне културе за основу школу (резредна и предметна настава)
- Методику наставе ликовне културе за средњу школу (ликовна култура као општеобразовни предмет у гимназијама и средњим стручним школама)
- Посебне методике које се баве наставом различитих стручно-уметничких предмета у средњим стручним уметничким школама, високим струковним школама, као и на уметничким факултетима и академијама.

- **Литература:**

- Богомил Карлаварис, Ликовно васпитање – приручник за наставнике основне школе, Завод за издавање уџбеника Социјалистичке републике Србије, Београд, 1960.
- Сања Филиповић, Методика ликовног васпитања и образовања, Универзитет уметности у Београду и Издавачка кућа Klett, Београд, 2011.

РАЗВОЈ ДЕЧЈЕГ ЛИКОВНОГ ИЗРАЗА

Наставник: Проф. др Миа Арсенијевић

“Нови програм ликовног васпитања, а с њим у вези и нов методски поступак, заснивају се на циљевима нашег васпитања, затим на карактеристикама савремене ликовне уметности, богатству и разноврсности подручја ликовног стварања и могућностима њихове примене у школској пракси, и најзад, на психологији деце и психологији дечјег ликовног стварања.”

(Б. Карлаварис, стр. 27.)

- Јасно је да садржаји одређене науке, односно уметности представљају полазну основу за избор садржаја одређених наставних предмета који се свакако прилагођавају узрасту ученика. У пређашњој настави цртања то 'пак није био случај, и читаве области уметничког стварања су у наставном процесу биле потпуно запостављене. Нови програм ликовног васпитања и образовања предвиђа развијање осетљивости на садржајима свих визуелних уметничких дисциплина укључујући сликарство, вајарство, графику, примењену уметност и архитектуру, па чак и филм, позориште, балет, где се такође користе ликовни елементи.
 - У данашњој настави ликовне културе све побројане области су предвиђене за обраду наставним програмом, и то као области самосталног стварања деце, односно као примери за мотивацију ученика, анализу, интерпретацију.
-
- “Психолошке карактеристике развита деце и индивидуалне разлике међу појединим ученицима представљају један од најважнијих елемената на којима се заснива нови програм и метод рада наставе ликовног васпитања и образовања. Педагошка теорија и пракса већ су одавно утврдиле неопходност заснивања педагошких поступака на особеностима дечјег психичког живота и на индивидуалним особинама поједине деце. Ликовно васпитање још више указује на овај принцип, јер је и дечје ликовно стварање условљено особинама деце, па се у дечјим радовима откривају извесне законитости у дечјем психичком и ликовном развиту.”
 - “Индивидуалне разлике између ученика су понекад веома велике, тако да се може говорити о различитим **ликовним типовима деце**. Због тога, и методски поступак мора поштовати те индивидуалне разлике, па се овај поступак и назива индивидуално прилажење ученицима.”
 - “Велики ликовно-педагошки значај психологије дечјег ликовног израза упућује нас на детаљеније објашњење развита ликовних способности деце.” (Б. Карлаварис, стр. 28.)

РАЗВОЈ ЛИКОВНИХ СПОСОБНОСТИ ДЕЦЕ

- Уколико је дечји цртеж резултат слободног и спонтаног дечјег изржавања, он је слика психичког живота детета. Наравно, у обзир треба узети то да деца која имају бољу моторику могу тачније и прецизније да изразе своје представе, па и осећања и запажања о свету који их окружује. Због тога се цртежи не могу добро проценити без познавања деце.
- На основу цртежа може се пак утврдити ниво ликовних способности деце ако се познају опште законитости њиховог развојка. За утврђивање појединих развојних фаза, психолози су раније полазили од интелектуалних карактеристика, од објективности дечјег приказа појединих предмета, и то са становишта одраслог човека. Међутим, у анализи развоја дечјег ликовног израза може се полазити и од других критеријума као што су праћење развоја осетљивости, богаћење ликовно-изражајних средстава, развојка и богаћења ликовне форме или развојка техничких способности деце. Ликовне карактеристике једног периода су отуда веома разноврсне и многоструке.
- Ликовно изражавање претпоставља извештан психички и физички развој детета, а јавља се први пут у најједноставнијем виду око друге године живота. При томе треба имати у виду да постоје не само значајне разлике између поједине деце већ да постоје и разлике између појединих средина.
- Важно је познавати фазе дечијег цртежа и знати препознати да ли су одступања која се јављају последица неквалитетног и неподстицајног утицаја средине у којој дете живи или последица менталног заостајања, или физичког оштећења.

Грегор Крешенштајнер је први извршио анализу развоја приказивања појединих објеката у дечјим цртежима.

Развој дечјег цртежа по Крешенштајнеру:

- 1. фаза шарања и шкрабања (2 - 4 године)
- 2. фаза схема или симбола (4 – 7 година)
- 3. фаза облика и појава (7 – 10 година)

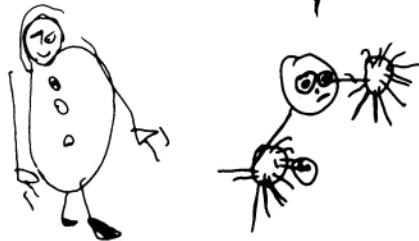
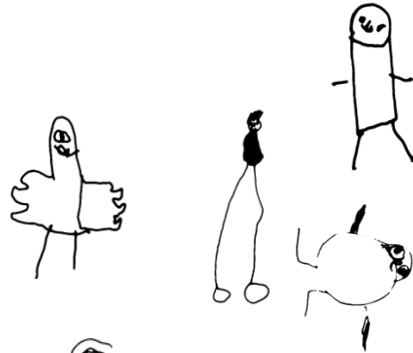
Жорж Анри Лике за ове развоје фазе употребљава друге називе и то:

- 1. случајни реализам (до 3 године)
- 2. неуспели реализам (до 5 година) фаза схеме или симбола
- 3. интелектуални реализам (до 8 година) фаза облика и појава
- 4. визуелни реализам (до 10 година)

1. фаза шарања и шкрабања

2. фаза схема или симбола

3. фаза облика и појава

- Прво дечје цртање и није потпуно ликовно изражавање већ пре игра, вежба, након које дете постепено стиче неопходне услове за цртање који подразумевају одређени ниво моторике.
- Радује се траговима на папиру и звуцима који настају при цртању, а не успеху у остварењу намере да нешто прикаже.
- Са аспекта одраслих, моторика је неспретна, јер потиче из још увек недовољно успостављене везе око-мозак-рука.

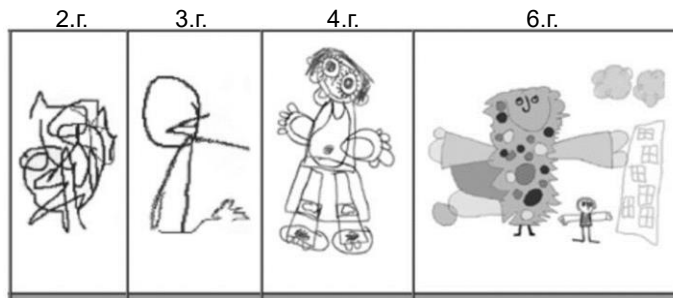
- У раној фази шарања и шкрабања дете најчешће ишара читаву слободну површину листа. Шаре су најпре расуте а онда постепено почињу да се сређују у неке композиционе целине, зависно од интелектуалног развитка детета.
- Шаре су прво праволинијске, са оштрим угловима (због неразвијености зглоба детета), а онда постају кружне. Ове шаре могу бити најразличитијих облика у зависности од психолошког типа детета. Код неке игра линије ће покренути рад маште па ће она у цртежу препознавати одређене мотиве и садржаје, док ће за другу децу и апстрактан ритам линија представљати довољно узбуђење.

- Клупче, крст, блок, коцка, цик-цак линије, тачке... и њихове комбинације
- А онда се полако се у тим жврљањима појављују облици који помало подсећају на људску главу...поступно, полако

- Када дете почиње себи свесно да поставља задатак и мотив који ће да нацрта, онда оно прелази на право ликовно изражавање (то се дешава током **фазе схеме или симбола**).
- Цртајући поједина бића и објекте, дете назначује оне особине и делове објекта које са свога становишта сматра битним, док се остали елементи занемарују. Овај шематски израз се развија са узрастом (потпуно индивидуално у зависности од интелектуалних способности детета), од прости схеме до потпуно развијене у узрасту до шест година.
- Човек је биће које је детету најближе, најдраже, и које дете најбоље познаје – зато је човек детету омиљени мотив. Глава, очи и уста налазе се на свим шематским цртежима човека. Број удова и прстију варира. Пропорције су потпуно произвољне. Број детаље и начин њиховог приказивања се постепено повећава.

- ПРАСХЕМА - јер је јединствена за сва жива бића

Дете животиње црта по истом принципу,
само са хоризонталном оријентацијом
Животиње често имају људска лица!!!

Временом се схема богати, додају се детаљи...

Прелаз из
симбола у
фазу облика и
појава

- Пропорције јасније, фигуре потпуније...
- Критеријуми за избор детаља произилазе из недовољно развијене усклађености способности запажања и моторике - опажање је развијеније од моторике

- Период од 7 до 10 године, односно период током којег дете похађа разредну наставу назива се ‘златним добом дечјег стваралаштва’.
- Овај период у развоју дечјег ликовног израза карактеристичан је по изразито дечијим особинама ликовног израза као што су непропорционалност, емотивна обојеност појединости, уочавање и истицање динамичног поред изразите статичности других фигура, тежња ка објашњењу која се манифестује цртањем провидних објеката и у поваљивању предмета који се налазе у простору због жеље да се и он прикаже, као и тежња ка интензивном мада произвољно одабраном колориту.
- Дете ће ону личност или предмет који за њега има већи значај обично представити повећаним форматом (иконолошка перспектива). Дете такође запажа све што се креће, што је динамично, и то представља на цртежу.

У овој фази јавља се “откривање” прстију и повећавање њиховог броја... - ова појава назива се **полидактилија**

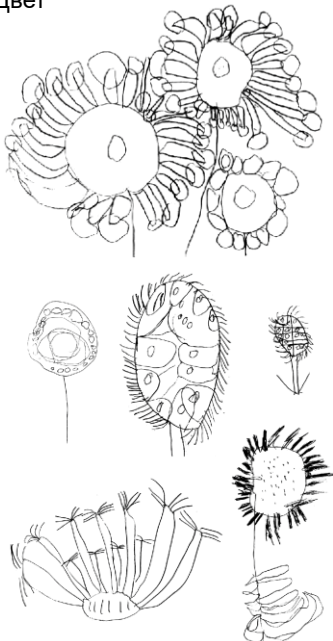
Непропорционалност – издуживање руку које су у акцији и увећање делова тела који су у тренутку занимљиви као што су уши за слушање интересантне приче

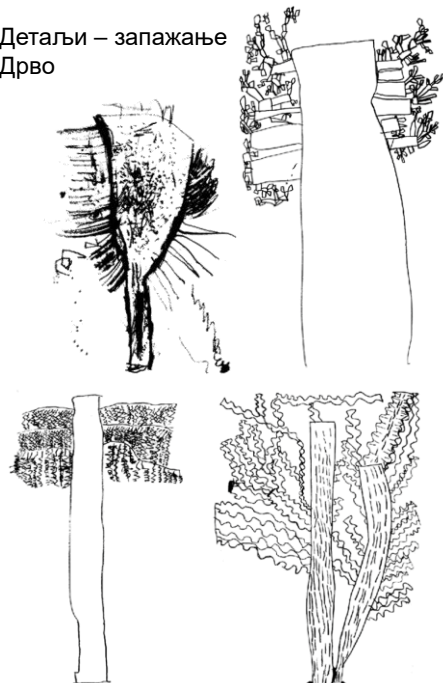
На почетко дете бојом
црта, не слика

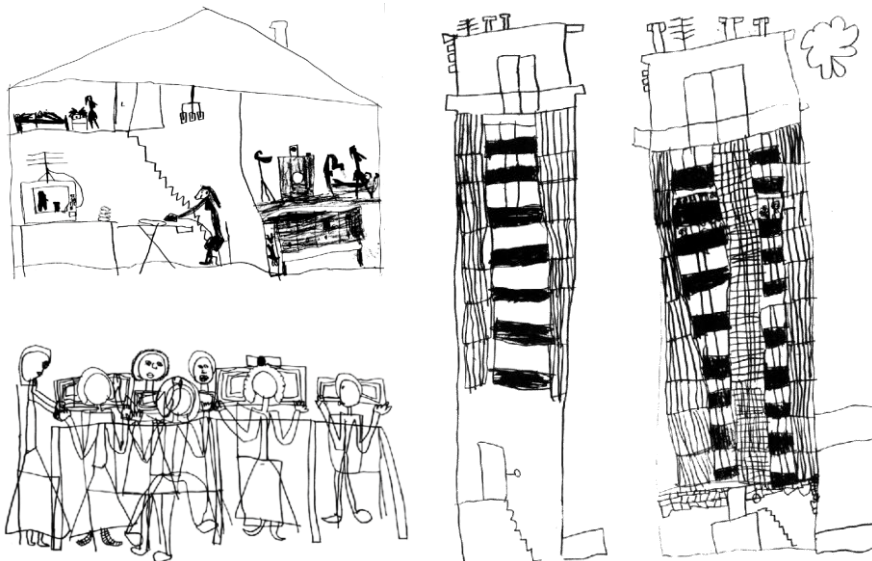
Детаљи – запажање
Цвет

Детаљи – запажање
Дрво

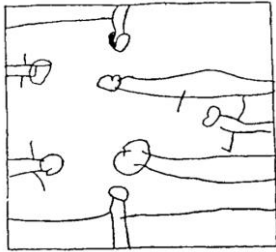
Транспарентност – расклопљен простор

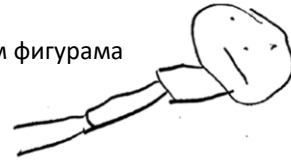
ПРОСТОР НА ДЕЧЈЕМ ЦРТЕЖУ

- У првим дечјим цртежима немамо доживљај да је сцена обједињена, односи међу објектима координисани
- Композиција је хаотична
- Фигуре не морају да буду у реалном положају, не “постоји” гравитација

- Пошто деца не третирају оно што нацртају на једном папиру обавезно као јединствену сцену, једноставно ће окренути папир да добију нови простор.
- Тако добијамо цртеже са различито орјентисаним фигурама

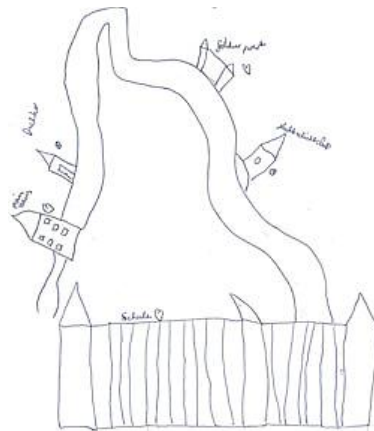
Ако се прати почетна поставка, где су очи и уста грешком постављене ван вертикале, мања деца једноставно наставе да прате вертикалу очи-уста и добијамо лежећу фигуру.

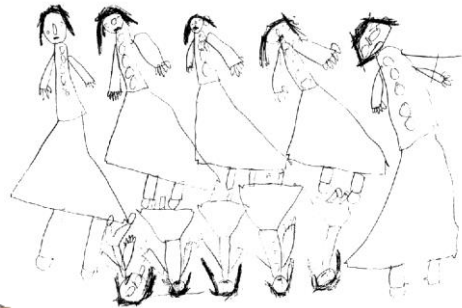
Старија деца се труде да фигуру врате у вертикални положај.

Постепено се сви предмети и бића сређују на једној хоризонталној црти која симболише земљу, што се понекад подудара са доњом ивицом хартије, док на горњем делу цртежа обојена трака плавом бојом симболише небо – између ове две траке одигравају се догађаји које дете приказује. Дете боји фигуре и предмете, а позадина на овом средишњем делу цртежа остаје необојена – дете претпоставља да је то 'провидан ваздух'.

Потреба да се још јасније изрази простор наводи неку децу да цртају простор са елементима прве пројекције, слично географским картама, тако да уз нацртане путеве, реке и улице, деца уцртавају дрвеће, куће, људе и објекте обарајући их често лево и десно од цртежа пута. То чини њихове цртеже просторно тачним, али за визуелно поимање простора неуверљивим. Заправо, у овој етапи деца комбинују описни и визуелни приказ простора (оно што знају о простору комбинују са оним како виде простор).

Преваљивање облика

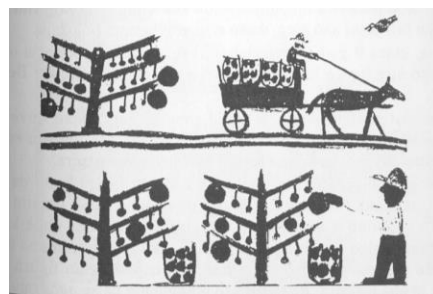

Дечји цртеж

Египатска фреска нађена у једној гробници у Теби

У другој фази просторног приказивања ствари дете распоређује објекте на два паралелна фриза, од којих други приказује објекте у другом плану, дакле удаљеније (заправо, у питању је приказ простора какав су практиковали стари Египћани – тзв. вертикална перспектива). Повезивање та два фриза неким елементом, путем, стазом, представља коначно решавање проблема приказа дубине простора, јер је распоред објеката по хоризонталној линији само решавао проблем распореда предмета лево-десно.

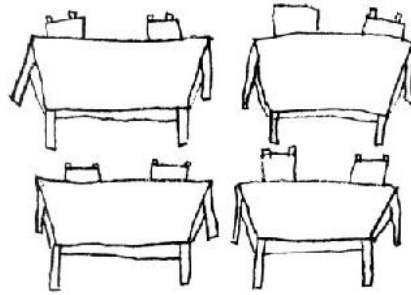

Обрнута перспектива

(Објекти се не смањују са удаљеношћу, паралеле се размичу)

Паоло Венециано, готика

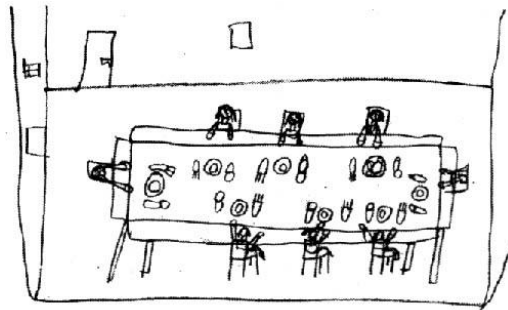
Дечји цртеж

Полиперспектива

(приказивање објекта из више углова истовремено)

Пабло Пикасо,
кубизам

Дечји цртеж

Египатско сликарство

HORROR VACUI – страх од празог простора

- После фазе схеме, негде око 7. године, дете прелази на следећи, виши степен ликовног приказа јер располаже већим животним искуством и већом техничком способношћу. Техничка спретност омогућава решавање и компликованијих задатака, па дете почиње да лик представља из профила, приказује покрет, а пластичност, скраћења и приказ простора (дубине простора) су све уверљивији. Такође, дете сада користи различита решења за приказ једног предмета (што у фази схема углавном није био случај). Развој интелекта праћен је појачаним емоционалним односом према објектима на цртежу. Дете све више црта по претходној замисли, смишљено.
- Након 12 године дете је способно да у оквиру својих могућности решава све ликовне задатке. Дете у овом периоду тежи да облике које види верно пренесе на папир (користи се линеарном перспективом), мада оваква настојања могу да доведу и до пасивног преношења података. Неретко се јавља несигурност при цртању фигура или неких других комплексних предмета.

- “Период пубертета доноси још веће неизвесности у развијању ликовних способности. Постоји могућност да се појача интересовање за ликовну уметност, али због разноврсних педагошких ситуација ова могућност може остати неискоришћена, што условљава велику неуједначеност у способностима ликовног стварања у овом периоду.”
- “Васпитач који познаје развојне карактеристике ликовног изражавања деце може у сваком тренутку да усмери свој педагошки утицај и да добро одмереним задацима убрза развој ликовних способности и оних ученика који се нормално развијају и оних који су, из било којих разлога, заостали у свом развоју.”
(Б. Карлаварис, стр. 38.)

Богомил Карлаварис, Ликовно васпитање – приручник за наставнике основне школе, Завод за издавање уџбеника Социјалистичке републике Србије, Београд, 1960.

ЛИКОВНИ ТИПОВИ ДЕЦЕ

Наставник: Проф. др Миа Арсенијевић

ЛИКОВНИ ТИПОВИ ДЕЦЕ

- Поред опште карактеристике развита дечјих ликовно-изражајних способности, постоје и лични развојни путеви, зависни од индивидуалних особина поједине деце. За педагошки рад значајно је рећи да свако дете изграђује израз на себи својствен начин, наравно у зависности од неких наследних особина као и утицаја средине.
- Ликовни тип ученика одређује се анализом дечјих цртежа, односно утврђивањем степена развијености одређених група способности код сваког појединачног ученика.

- Однос према објекту →
 - Визуелни
 - Имагинативни
- Реализација облика на цртежу →
 - Аналитички
 - Синтетички
- Карактер психичког живота →
 - Интелектуални
 - Експресивни → снажно-брутални
лирско-поетични
- Однос према боји →
 - Колористички
 - Графички
- Начин реализовања замисли →
 - Конструктивни
 - Импулсивни
- Однос према простору →
 - Просторни
 - Декоративни

1. ВИЗУЕЛНИ ТИП

- Ослања се на визуелно запажање
- Преноси оно што је запазио у свом визуелном искуству
- Верно у линији, боји, облику; Тежња реализму
- Изражено аналитичко размишљање
- Опасност од миметичког приказа који може да пређе у лични манир (имитација, копирање, опонашање природе и човекових творевина)

2. ИМАГИНАТИВНИ ТИП

- Највише од свих ослања се на машту и кроз ту визуру приступа раду
- Не преноси прецизно податке из видног окружења
- Радови пуни фантастичних, неувобичајних облика
- Ликовна креативност се огледа кроз неочекивана решења композиционих односа
- Необична тематика кроз коју граде сложене, надреалне приче
- Реални објекти у нереалним односима
- Реални облици, необичних боја

3. АНАЛИТИЧКИ ТИП

- Изражене когнитивне способности
- Бави се детаљима више од других, детаљи плене интересовање наспрам целине
- Аналитички користи линију: према карактеру, току и значењу (контурне или обрисне, текстуралне - *различито испуњавање и растеризацију површина, структуралне - згуснуте постепено граде неки облик изнутра према споља - нема обрисне линије која лик гради споља*)
- Цртеж почиње од детаља градећи на њима целину
- Наративност са много појединости
- Једноставна прегледност и прецизност

4. СИНТЕТИЧКИ ТИП

- Једноставни израз, целина плени интересовање наспрам детаља
- Или сведена палета; или колорит сведен на једноставне валерске односе
- Наглашена сведеност форме
- Основне, најкарактеристичније масе
- Објекат је сведен, на његову суштину или огољен до препознатљивог облика (нпр. силуета)

5. ИНТЕЛЕКТУАЛНИ ТИП

- Систематичан, промишљено приступа задатку
- Полази се од размишљања, интелектуалног доживљаја
- Интелектуални тип уопштено, приступ присутан и у осталим областима, стога спроводи анализу предмета и кроз ликовни израз
- Јасна слика будућег рада унапред осмишљена
- Планирање рада у свим фазама израде
- Сређен и јасан приказ
- Геометријски тип композиције, математичка прецизност (интуитивно у златном пресеку. Златни пресек успоставља равнотежу у композицији, у односу асиметричних или неједнаких облика и величина. Златни пресек је однос мањих површина према већим који је једнак односу веће према целини)

6. ЕКСПРЕСИВНИ ТИП

- Полази се од доживљаја и осећања, одраз личног, унутарњег немира
 - Ослања се на емотивни доживљај приликом рада
 - Спонтан и снажан израз, карактеристични снажни и гестуални потези
 - Ликовно сугестивно, често технички штуро, немушто или недовољно усавршено
 - Композиције динамичне, јаког колорита, изражена цртачко-колористички израз
 - Изненађујућа ликовна решења, коначни исход често без претходне тачне представе и као изненађење
- У зависности од доминације снажних или лирских осећања, експресивни тип се дели на: снажно-брутални и лирско-поетични

7. КОЛОРИСТИЧКИ ТИП

- Осећа боју, префињена опсервација нијанси
- Радије се изражава бојом
- Интензивни колористички односи, наглашеног хроматског или валерског контраста
- Или деликатни, уздржани хармонични односи, префињене тонске скале
- Наглашен сензибилитет за боју је усклађен са добрим техничким способностима тако да се лако изражава кроз сложеније ликовне технике.

8. ГРАФИЧКИ ТИП

- Осећа линију, радије се њом изражава
- Ако може да бира, радије узима цртачки материјал
- Линија на његовим радовима је јасна, сигурна, издиференцирана
- Линија ликовно богата (разне врсте линија), а наративно високо дескриптивна
- Присуство боје на радовима овог ликовног типа не сме да нас омета да препознамо графички ликовни тип. Боја је ту само да попуни простор и облике дефинисане линијама. Најчешће плакатски употреба боја (сведен колорит и често сирове боје).

9. КОНСТРУКТИВНИ ТИП

- Наглашена јасноћа облика; и њихов положај у простору
- Наглашена међусобна повезаност облика, чест монотон ритам по којем се нижи или смењују елементи
- Чврстина и конструкција и самих облика али и целе композиције
- Овај тип је углавном хладан и рационалан.
- „ ... геометријски тип и ликовни математичар у боји.“

10. ИМПУЛСИВНИ ТИП

- Брз и ватрен тип код којег моторни импулси, машта или осећања обликују форму
- Зато је форма недовољно чврста, разиграна и често деформисана
- Случајни потези, бојене мрље могу да поведу у импулсивна решења и одреде општи израз
- Снажни потези попут експресивног али разлика у томе што је форма разграђена на уштреб композиције.

11. ДЕКОРАТИВНИ ТИП

- Сагледава свет као површину, платформу за игру линија и површина
- Декоративно, дводимензионално приказивање простора
- Плакатски, без инсистирања на дубини, тродимензионалности и пластичности облика
- Боја се организује у декоративне плохе, без сенчења и нијансирања
- Слика готово постаје декорација, шара
- Тежња да се у потпуности испуни радна површина (папира)

12. ПРОСТОРНИ ТИП

- Осећају и изражавају простор објективно а предмете потпуно (у целини) и уверљиво
- Дочарана дубина простора и планова
- Ефекти геометријске и ваздушне перспективе
- Углавном су у комбинацији с аналитичким и интелектуалним ликовним типом

13. ЛИКОВНО-МОТИВИСАН ТИП

- Ликовно мотивисано дете није и обавезно ликовно талентовано и ликовно креативно
- Резултати које постиже су производ квалитетно вођеног часа и добро одрађене мотивације
- Овај ликовни тип може у основи да има било који од претходно наведених ликовних типова
- Дете има потребу да доследно заврши започети рад
- Да се максимално изрази и да одговори захтевима теме и технике

14. ЛИКОВНО-НЕМОТИВИСАН ТИП

- Ликовно немотивисано дете није и ликовно неталентовано и некреативно дете
- Нејчешће су овакви радови производ некавалитетне наставе, која после дужег времена од већег броја ученика ствара овакав ликовни тип

НАСТАВНИ ПРИНЦИПИ У МЕТОДИЦИ ЛИКОВНОГ ВАСПИТАЊА И ОБРАЗОВАЊА

Наставник: Проф. др Миа Арсенијевић

Наставни принципи у методици наставе ликовне културе

Уопштено можемо казати да су принципи критеријуми човека у одлучујућим ситуацијама који му помажу у одлучивању и као такви имају практичну примену.

Као дидактички принципи могу се означити основна или општа начела која одређују ток предавања и учења у складу са циљевима образовања и законитостима процеса наставе. Они имају функцију оријентације.

Наставни принципи у методици наставе ликовне културе су заправо општи дидактички принципи прилагођени настави Ликовне културе.

- Немогуће је у сваком сегменту часа искористити све принципе, али је битно да се ни у једном делу **не негира** ни један принцип.
- Час је квалитетнији ако се у сваки од његових делова угради што више принципа.
- Принципи се могу односити и на ликовну тему и на ликовну технику, појединачно или заједно.

Наставни принципи у методици ликовног васпитања и образовања

1. Принцип квалитета и васпитне усмерености
2. Принцип одмерености узрасту
3. Принцип систематичности и поступности
4. Принцип свесности и активности
5. Принцип очигледности и апстрактности
6. Принцип егземпларности и економичности
7. Принцип јединства теорије и праксе
8. Принцип слободног ликовног изражавања
9. Принцип индивидуализације и социјализације
10. Принцип историјског и савременог
11. Принцип мотивације

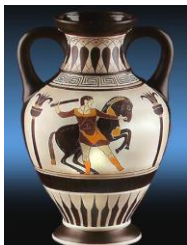
1. Принцип квалитета и васпитне усмерености

Задаци васпитања су остваривање идеала и квалитета кроз задатке које васпитач / учитељ / наставник поставља пред ученике, и са њима их решава.

У ликовној култури то се односи на:

- избор репродукција

ТРЕБА КОРИСТИТИ
проверене
уметничке
вредности или
квалитетне
фотографије.

НЕ ТРЕБА
КОРИСТИТИ
репродукције
у чије ликовне
вредности нисмо /
нисте сигурни.

Погрешно је за примере користити:

- Сопствене цртеже и слике.
- Уметничке радове које историја уметности није верификовала као вредност.
- Фотографије који немају вредности примењене уметности.
- Репродукције које су лоше технички припремљене.

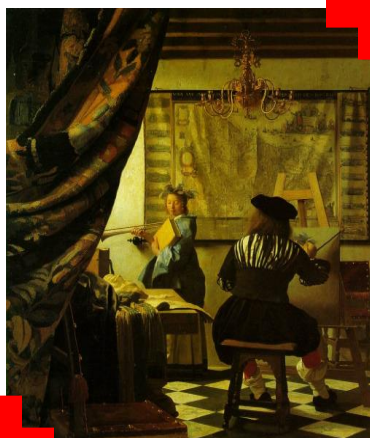
Пажња се мора обратити на технички квалитет фотографија:

А оригиналне пропорције слике се морају поштовати!

Оригиналне пропорције слике (фото – репродукције) се морају поштовати!

Величина и видљивост фотографија су битне!

Као и положај репродукција на слајду!

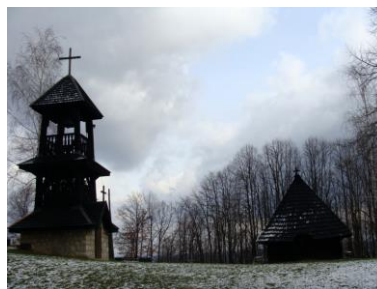
Кич избегавамо...

А дела проверених вредности прижељкујемо...

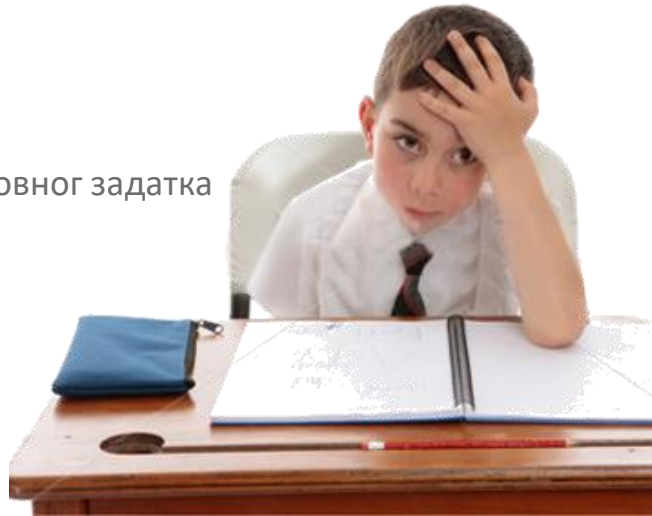
Не заборављамо да укажемо на различите етно и историјске вредности.

2. Принцип одмерености узрасту

Узрасту се прилагођава:

- тема
- техника
- терминологија
- сложеност ликовног задатка

Да ли су све теме пригодне за показивање деци?
Примери се морају прилагодити узрасту.

Да ли су све теме пригодне за показивање деци?
Примери се морају прилагодити узрасту.

Да ли су све теме пригодне за показивање деци?
Шта са примерима у јавном простору?

Маурицио Кателан

Узрасту деце мора се прилагодити ликовна техника и то према техничким захтевима неопходним за извођење исте. Безбедност деце мора увек бити на првом месту.

Избегавају се и технике где може доћи до хемијских, топлотних повреда или тровања (графичке и сликарске технике где се користе киселине, нитро разређивачи, индустријски лепкови и разне врсте загревања), као и технике где се деца могу повредити (графичке технике, вајарске технике).

Терминологија мора бити прилагођена узрасту!

Не треба рећи: Динамична композиција доминантних колористичких контраста и дијагоналних смерова. Најинтензивније топле боје су у сегменту који асоцира на ентеријер.

... **Hero:** Слика је пуна покрета и најочљивије су велике разлике у боји и косе линије. Најјаче топле боје се налазе у деловима који представљају просторију и намештај

Одмереност **сложености ликовног задатка** према узрасту.

НЕ: Суптилним варијацијама светла и сенке направите психолошки портрет вашег друга.

ДА: Прелази између светла и сенки не смеју да се примете а из погледа се треба видети о чему ваш друг (модел) мисли.

3. Принцип систематичности и поступности

Ма колико ликовне активности тежиле слободи, да би се она постигла морају се поштовати мисаони процеси и технички поступци.

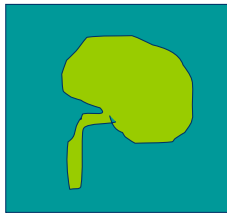
Стваралачка активност детета треба да буде свесна а не репродуктивна.

Слобода у ликовном изражавању никако не значи да у раду нема систематичности, која не само да је кључна у поступцима презентовања наставних садржаја (проблем поступно образложити од познатог ка непознатог, реалног ка апстрактном, итд.) већ и у осталим сегментима васпитно-образовног рада.

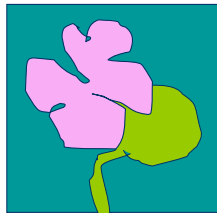
Принцип систематичности огледа се у поступном и систематичном развијању способности ученика које су битне за процесе опажања и стварања.

Поступност се огледа у:

- Хоризантолној и вертикалној корелацији,
- Увођењу нових техника,
- Решавању све сложенијих ликовних проблема.

1. час

2. час

3. час

4. Принцип свесности и активности

Највећи проблем је што се **спонтано** намеће утисак да се овај принцип у ликовном активностима остварује **спонтано** и **аутоматски**.

Заправо, наставник може својим поступцима да онемогући да се свесност и активност испоље у дечијем раду ако намеће готове узорце или фаворизује одређена ликовна решења. Механичко прецртавање води потирању овог принципа и блокира ликовни развој детета.

Инсистирањем на **свесној** активности. Максималним укључивањем деце у анализу, праћење, упоређивање, доношење закључака током реализације свих сегмената часа и инсистирањем на њиховој активности и тамо где није неопходна **повећавамо степен њихове свесности.**

Постиге се:

- Сталним конфротирањем дечијих активности;
- Упоређивањем резултата;
- Свесним извођењем закључака;
- Учешће у контроли постигнутих резултат (естетска анализа на крају часа).

5. Принцип очигледности и апстрактности

Полази се од визуелних утисака, искустава, посматрања уметничих дела.

Принцип очигледности се у неким сегментима испољава **аутоматски**, а негде га треба свесно **употребити** или **нагласити**.

Посматрају се:

1. *Ликовни односи*
2. *Ликовни елементи*
3. *Поступци у извођењу ликовних техника*

Очигледност се реализује и ангажовањем чула додира, мириса, укуса. Чулна искуства могу да представљају извор сазнања. На основу њих мишљењем се може доћи до нових апстрактних знања. Пут од чулног (као основа сваког сазнања) до мисаоног.

Процесима преобликовања, трансформације, транспозиције, богата чулна и сазнајна искуства детета се из очигледног апстрахују.

Заправо, очигледност и апстрактност се у настави ликовне културе и ликовном раду деце константно смењују и надопуњују.

6. Принцип егземпларности и економичности

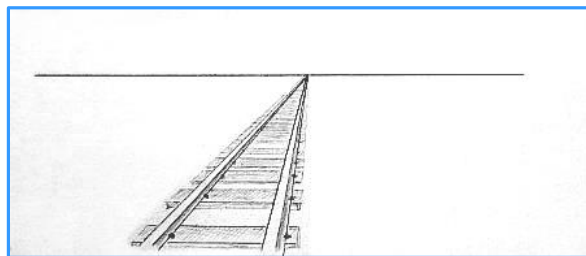
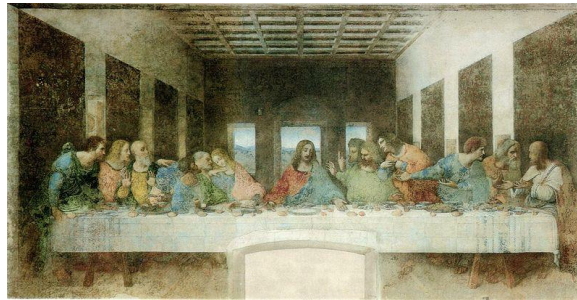
У настави ликовне културе богатство и разноврсност појавности визуелног уметности своди се на битне, репрезентативне, егземпларне садржаје.

Тиме се постиже остваривање циља без оптерећивања прекобројним информацијама - економичност.

Егземплар (одабрани пример) **ТРЕБА** да садржи:

- Све карактеристике феномена
- Ниво општости
- Да буде без наглашених других елемената који нису тема тог часа (нпр. предмети на примеру (слика) којим објашњавамо контраст у валеру не треба да имају изражене контрасти у боји или облику).

Ако објашњавамо централну перспективу шта ћемо прво приказати?

7. Принцип јединства теорије и праксе

У већини теоријских подручја акценат је на повезивању теорије, која се учи на часу, са праксом која произилази из теорије.

У ликовним активностима треба инсистирати да сва теорија почиње праксом из које произилази.

Практична искуства ученика треба да доминирају, а из њих се иде на уопштавање искустава и знања, односно формулисање теорија.

Развија се однос између сазнања и практичних уметничких активности.

8. Принцип слободног ликовног изражавања

Стваралаштво и слобода су синоними **у идеалном случају**.

Само човек са пуном слободом личности може да ствара слободно. Деца јесу креативна, маштовита, неискварена али **слобода** је само свесна слобода. Особа која може да мисли стваралачки у могућности је да ствара и нове системе који делују на њену перцепцију. **Наравно, о овоме треба мислити као о способности, не као о ропству правилима и систему.** Досећи слободу значи стећи властиту вољу; тиме се омогућава стваралаштво (стваралаштво из унутрашњих побуда а не да се задовољи нека друштвена или временска форма).

Често се спонтаност и слобода поистовећују мада спонтаност може да буде врло шаблонска, програмирана и очекивана (нпр. деца ће спонтано цртати јунаке цртаних филмова, али то је потпуно одсуство слободног ликовног израза).

У буквалном тумачењу ово је принцип поштовања слободног дечијег изражавања, без нуђења и наметања решења.

У суштинском значењу односи се на дечије самостално истраживање индивидуалности кроз слободно ликовно изражавање.

9. Принцип индивидуализације и социјализације

Настава ликовне културе је конципирана као индивидуална настава па је очекивано да се тај принцип аутоматски испуњава.

Претходни принцип, принцип слободног ликовног изражавања, великим делом остварује и овај принцип али слобода не мора да буде и индивидуалност. Слобода избора код младих је често уклапање у групу и шаблон, прихватање заступљених вредности.

У исто време, мора се реализовати и социјализација:

- Групним радом
- Радом у пару
- Методом драматизације
- Колективним коректурама
- Заједничком анализом радова

Успостављање равнотеже у сталној осцилацији између индивидуализације и социјализације је уметност у примени овог принципа.

10. Принцип историјског и савременог

Развијање свести о повезаности естетских вредности и културне баштине је један од задатака наставног предмета Ликовна култура.

На часу треба реализовати бар једну од три варијанте овог принципа:

Историјско и савремено у **теми** (обрадити појаву и особености теме кроз историјска раздобља, **није неопходно прецизно дефинисати периоде, године и векове**, само шта је од чега старије и млађе).

Историјско и савремено у **ликовној техници** (примери реализације ликовне технике кроз различита раздобља, пожељно је дати примере са различитом темом, да се не би везивали за тему, него за технику).

Историјско и савремено у **теорији форме**; кроз анализу ликовних елемената на делима из различитих историјских периода.

На часу треба реализовати бар једну од три варијанте овог принципа:

Историјско и савремено у **теми** (обрадити појаву и особености теме кроз историјска раздобља, **није неопходно прецизно дефинисати периоде, године и векове**, само шта је од чега старије и млађе).

Историјско и савремено у **ликовној техници** (примери реализације ликовне технике кроз различита раздобља, пожељно је дати примере са различитом темом, да се не би везивали за тему, него за технику).

Историјско и савремено у **теорији форме**; кроз анализу ликовних елемената на делима из различитих историјских периода.

Историјско и савремено у теми

11. Принцип мотивације

Остваривањем принципа квалитета, принципа одмерености узрасту, свесности и активности, очигледности и апстрактности, принципа јединства теорије и праксе, слободног ликовног изражавања и принципа индивидуализације и социјализације или бар неколико њих аутоматски се остварује принцип **мотивације**.

Ако није употребљен већи број ових принципа, да не би изостала мотивација, уводе се методе игре, забаве и кроз њих се обрађују садржаји. Креативан приступ припреми уводног дела часа, излагању градива, наставник може да постигне мотивацију ученика за рад и доследно испуњење задатака.

За постизање мотивације подстичу се и задовољавају друге дечије потребе (изазов - компетитивне, моторичке) и мотиви (мотив самоактуелизације).

ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНОСТ И КОРЕЛАЦИЈА У НАСТАВИ

Наставник: Проф. др Миа Арсенијевић

Значај и улога општег уметничког образовања

- Опште уметничко образовање упознаје ученике са историјом уметности која је уједно и историја света у сликама и звуцима; уметничко образовање развија изражајне способности ученика у доменима различитих уметности и подстиче дечје стваралаштво. Радећи на креативним задацима ученици уче како да одрже фокус, остану упорни и нађу решења на постављени задатак, уче како да сарађују и раде у групи, али и како да самостално реше проблем. Настава уметничких предмета у основној школи побољшава моторичке способности деце, развија визуелно-просторне вештине, као и креативно мишљење које је кључно за различита будућа занимања ученика али и свакодневне праксе живљења. Учећи о уметности ученици истражују и свет природе, историје, науке – настава уметничких предмета укључује истраживање низа различитих наставних подручја, и тако иницира корелацију знања код ученика, односно води целовитом учењу.
- **Интердисциплинарност**
- Интердисциплинарни приступ настави подразумева повезивање садржаја различитих дисциплина (предмета) у логичке целине организоване око једног проблема или теме у оквиру које су знања различитих дисциплина у функцији вишестраног расветљавања проблема или теме која се истражује.

ПРЕДНОСТИ ИНТЕГРАТИВНОГ У ОДНОСУ НА ТРАДИЦИОНАЛНИ ПРИСТУП НАСТАВИ

Повезивањем учења са стварним животом ученика, догађајима и стварима које их окружују, активиримо ученике, подстичемо њихову мотивацију и олакшавамо сам процес учења. На различитим предметима ученици обрађују сличне теме које се у наставном процесу могу интегрисати и тако повезане понудити ученицима који их тада лакше усвајају, боље и целовитије разумеју. Како би спровео интегрисану наставу, учитељ, који представља спону између ученика и знања, мора познавати и практиковати различите савремене стратегије учења и поучавања.

Основна предност интегративног учења јесте што ученицима даје већу самосталност и могућност да проуче свет око себе, као и да информације стичу на њима природан начин (Čudina Obradović, Brajković, 2009, str. 17). Предметна настава не погодује продубљивању грађе и дубљем уживљавању у исту од стране ученика јер нема успостављања односа између стечених знања на различитим школским часовима. **Како би лакше разумели градиво, ученицима је потребно знања организovati у логичке целине које у интегративном приступу подрзумевају рушење баријера између наставних предмета и интеграцију садржаја различитих предмета окупљених око заједничког проблема / појма / теме.** Такође, за успешну реализацију интегративне наставе битно је окружење које ће ученицима омогућити довољно слобода неопходних за истраживање и савладавање постављених проблемских задатака.

Предности интегративног приступа су: повезивање садржаја у смисаоне целине, тимски рад, подстицање комуникације људи из различитих области чиме се обезбеђују различити погледи на исти проблем, примена истраживачких метода, коришћење различитих медија...

КОРЕЛАЦИЈА

ИНТЕГРАТИВНА НАСТАВА

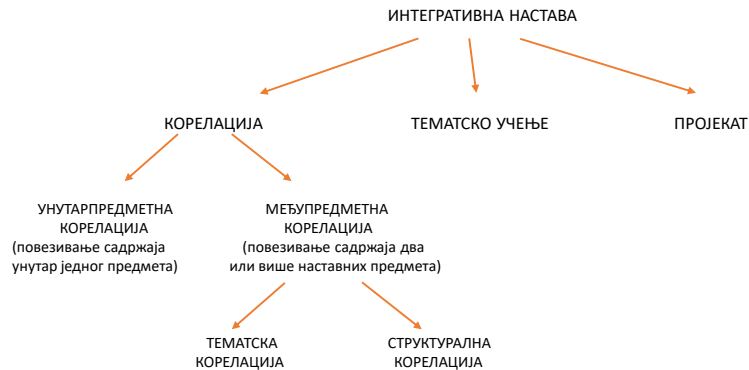
Шта им је заједничко?

И корелација и интегративна настава подразумевају интердисциплинарност, односно повезивање садржаја различитих предмета како би се проблем сагледао из више углова и боље разумео.

Разлика?

Корелација се често подводи под интегративну наставу као много шири појам. Корелација у настави подразумева међупредметно повезивање при чему сваки наставни предмет задржава свој идентитет. Корелација подразумева уочавање наставних јединица у плану и програму два или више предмета чији се садржаји могу функционално повезати, и реализацију часова у оквиру којих ће те наставне јединице бити обрађене уз позивање на научене садржаје на другом предмету.

Интегративна настава пак међупредметно повезивање поставља на сасвим други ниво, при чему се границе између предмета руше, а одређени проблеми или појаве проучавају у целини, приступајући им се из различитих области знања истовремено. Интегративна настава је често тематска јер се бира *тема* која се проучава кроз експерименте, истраживања, задатке, итд. у различитим областима науке и уметности. Она подстиче рад у тимовима, и код наставника и код ученика, а често прераста у пројектну наставу где се ученици једним проблемом, тј. темом кроз пројекат на различите начине баве дужи период.

Корелација у настави ученицима омогућава да повезују оно што уче са претходним знањима у логичке целине. **Корелација може бити хоризонтална (међу предметима из истог разреда) и вертикална (између различитих разреда). Такође, може бити тематска и структурална.**

Тематско учење не треба мешати са тематском корелацијом, пре свега јер се ради о процесу који траје или више часова или више школских дана, и у том смислу је знатно комплекснији од тематске корелације. Код тематског учења бира се заједничка тема, односно појам / идеја / процес око којег се организује учење, тј. заједничком проблему приступа се из различитих области. Пројекат је врло сличан тематском учењу али подразумева још веће ангажовање ученика и самосталнији рад.

Корелација

- Корелација представља узајамну повезаност две ствари.
- Корелација у настави се односи на функционално повезивање и усклађивање наставних садржаја из различитих предмета. Она доприноси систему интеграције садржаја различитих области и наставних подручја. Круто одвајање појединих активности доводи до уско схваћених знања и неспособности да се то знање из једне наставне области примени у пракси, тј. у решавању сличне проблематике у другим активностима.
- Корелација може бити тематска и структурална. За **тематску корелацију** бира се **тема** која се провлачи кроз различите наставне предмете, док се за **структуралну корелацију** бира **појам** – заједнички именитељ, карактеристика или законитост која се понавља у различитим појавама / областима, а посредством које се успоставља корелација између често наизглед неспојивих појава

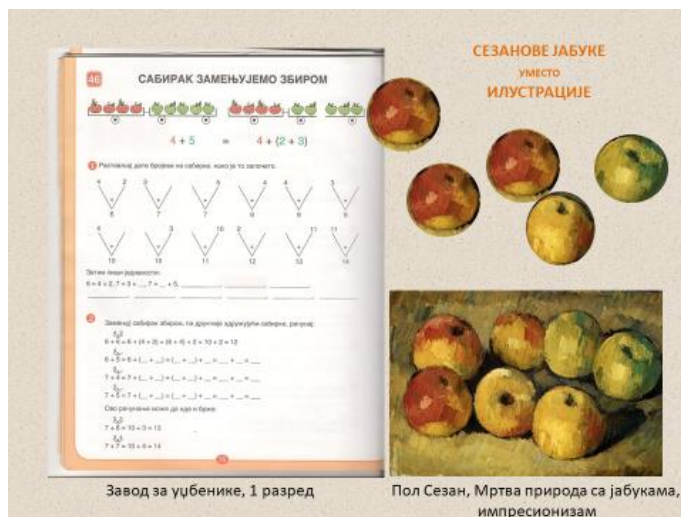
- Уметничко дело у функцији остваривања циљева и задатака програма васпитања и образовања – уз ликовно изражавање ученика у оквиру задатака других наставних предмета, један од најједноставнијих видова корелације ликовне културе и других наставних предмета јесте употреба адекватно одабраних уметничких ликовних дела као визуелно-дидактичких средстава.

На овај начин се веома ефикасно остварује **економичност** као наставни принцип – употребом свега неколико слика можемо да направимо брз пресек кроз многе од ових педагошких циљева.

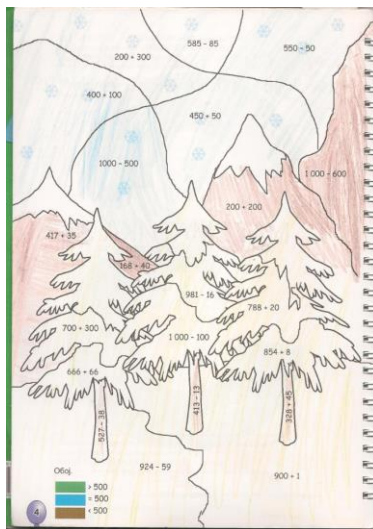
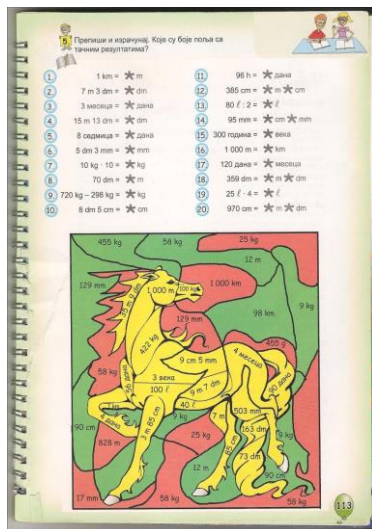
Којим се принципима и критеријумима треба водити при одабиру визуелно-дидактичких материјала?

Општим принципима методике ликовног васпитања и образовања, са акцентом на примену, тј. афирмацију **принципа квалитета и васпитне усмерености** што подразумева коришћење репродукција проверених вредности, квалитетних фотографија, технички добро припремљене репродукције, док се властити примери и илустрације избегавају. Наравно, примере као и начин презентације истих потребно је (осим плану и програму) прилагодити интересовањима савременог ученика, захтевима савремене наставе, односно захтевима медијске савремености у којој живимо.

ПРЕДЛОЗИ ЗА КОРИШЋЕЊЕ ЛИКОВНОГ УМЕТНИЧКОГ ДЕЛА КАО ВИЗУЕЛНО-ДИДАКТИЧКОГ СРЕДСТВА У УЏБЕНИЦИМА ЗА МАТЕМАТИКУ

СЛИКАЊЕ ПО БРОЈЕВИМА

БИГЗ, 3 разред

СЛИКАЊЕ ПО БРОЈЕВИМА

ЕНДИ ВОРХОЛОВА
серија "УРАДИ САМ"
УМЕСТО
ИЛУСТРАЦИЈЕ

ИЛИ
РЕПРОДУКЦИЈА
ЛЕОНАРДА ДА ВИНЧИ,
ВАН ГОГА ...

Клет, 1 разред

ОДНОСЕ У ПРОСТОРУ
МОЖЕМО УОЧАВАТИ
И НА
СЕЗИМОВОЈ
МРТВОЈ ПРИРОДИ...

Клет, 1 разред

ОДНОСЕ У ПРОСТОРУ
МОЖЕМО УОЧАВАТИ
И НА
СЕРАОВОМ
НЕДЕЉНОМ
ПОПОДНЕВУ...

Клет, 1 разред

ОДНОСЕ У ПРОСТОРУ
МОЖЕМО УОЧАВАТИ
И НА
ВАМ ГОТОВОЈ
СОБИ У АРЛУ...

Клет, 1 разред

ОДНОСЕ У ПРОСТОРУ
МОЖЕМО УОЧАВАТИ
И НА
СЛИКАМА
НАИВНЕ
УМЕТНОСТИ...

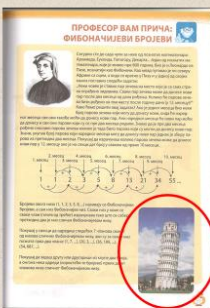

Клет, 4 разред

РЕПРОДУКЦИЈА
УМЕСТО
ИЛУСТРАЦИЈЕ

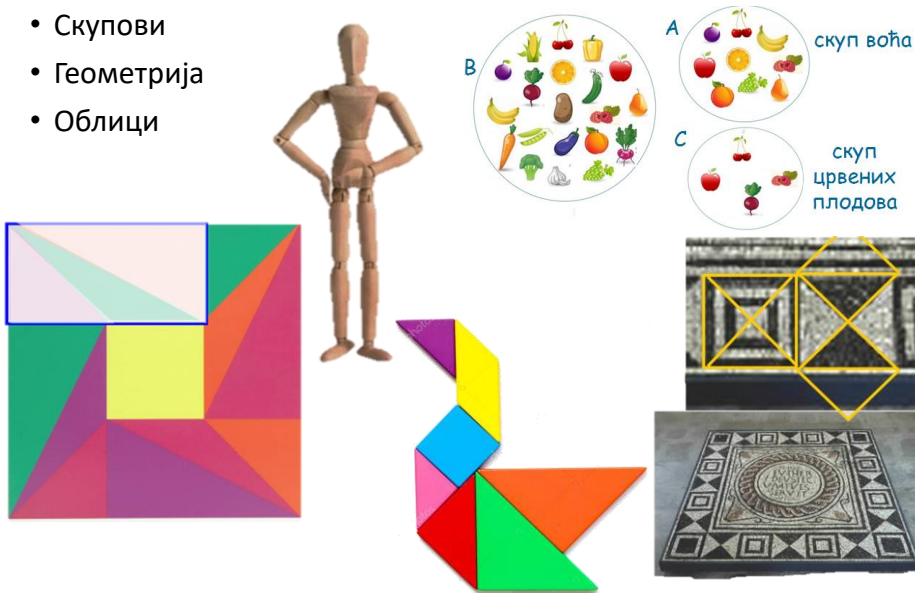

Клет, 4 разред

ДОБАР ПРИМЕР
УВЕЉЕЊА
САДРЖАЈА
ЛИКОВНЕ УМЕТНОСТИ У
НАСТАВУ ДРУГИХ ПРЕМЕТА,
У ОВОМ СЛУЧАЈУ
МАТЕМАТИКЕ

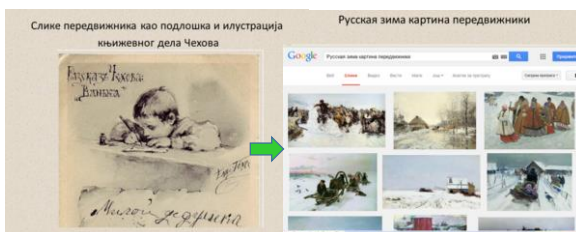
Корелација са математиком

- Рачунање помоћу сличица
- Скупови
- Геометрија
- Облици

Корелација са развојем говора и српским језиком

- Сливовнице
- Буквар
- Илустрације у књигама (слике доприносе комплетнијем доживљају дела, пружа представу о времену, схватањима, људима, историјским догађајима, егзотичним мотивима)
- Драматизација (игра улога, костими, сценографија, кореографија)

Густав Доре (Gustave Dore)
Црвенкапа, илустрација

Корелација са предметима Свет око нас, Природа и друштво, Биологија

- Ликовна дела помажу ученицима да кроз визуелну перцепцију потпуно или делимично схвате време у коме се збио неки догађај из прошлости. Такође, омогућавају ученицима да своје знање о природи прошире и да уоче како човек стваралачким радом прилагођава природу својим потребама, да упознају ликовно-естетске квалитете кроз посматрање просторних ситуација и географских карактеристика пејзажа.
- Ученици своје ликовне способности испољавају и у изради карте, рељефа, макете, модела, приказима рељефа. Уметничка фотографија такође има важну улогу у упознавању одређених географских простора.

Албрехт Дирер
Крило птице, акварел и
гваш на папиру, 20 x20 цм,
1512. година

Корелација са музичком културом

- Подстиче ученике на активност, буди осећања и покреће машту. Бројне су асоцијације од звукова из природе па до саме музика. Кроз цртеж или слику ученик још једном проживљава музичку композицију, наново ужива у њој, продубљује своје утиске, употпуњује осећања. (Ликовним одговором на музички подстицај спајају се ове две врсте уметности.) Обзиром да је музика одређени редослед звукова произведених на разним инструментима који кроз склад (хармонију) добијају своје значење, илустровању музике можемо приступити на четири начина:
 - 1 - илустровање звукова,
 - 2 - илустровање инструмената,
 - 3 - илустровање склада (хармоније),
 - 4 - илустровање значења и поруке.

Представе музицирања у Египту, Грчкој, Риму

Средњовековни рукописи: сцене музицирања и развој музичке нотације

Giorgione, "Concerto Champetre", 1510-11.

Frans Hals, "Two Singing Boys", 1626. Judith Leyster, "Carousing Couple", 1630.

Evaristo Baschenis
Барокни портрети инструмента из Кремонe

Jean - Honore Fragonard, "The Music Lesson", 1770-1772.

Идеал романтизма
Eugene Delacroix, "Frederic Chopin", 1838.

Романтичарска идеја путника-путалацие своју визуелку представу добила је у делу Каспар Давида Фридриха "Путник над морем магле", док је музичку разраду доживела у чувеној "Вандерер фантазији" Франца Шуберта.

Caspar David Friedrich, "Wanderer watching a sea of fog", 1817-18.

J. M. W. Turner, 1840-45.

Шта чујемо?

Claude Monet, "Water Lilies" serija

Шта чујемо?

Сугестивност визуелне представе на основу које лако замишљамо музику

Edgar Degas,
"Ballet: Primaballerina",
1876-77.

Henri de Toulouse-Lautrec,
"Jane Avril Dancing",
1892.

Висок тон – рука у црној рукавици подигнута у вис, поглед који то прати, отворена уста - визуелна сугестија
Дубок, баршунаст глас – пуначка певачица у полу-сенци која 'грли' звук пред собом... – виз. сугестија

Edgar Degas,
"Opera singer",
1878.

Edgar Degas,
"Café-Concert Singer",
1878.

На основу слике, претпостављамо и о каквој се музици ради...?

Renoir,
1876.

Picasso,
1925.

Matisse, 1910.

Nolde, 1910.

Beckmann,
1923.

Препознајемо карактеристичну позу за танго, „луде“ ритмове
ударалки којима се музика ствара у племенским заједницама, коло?

XX ВЕК

Пикасове гитаре...

"Стари гитариста", 1903.

"Гитара", колаж, 1913.

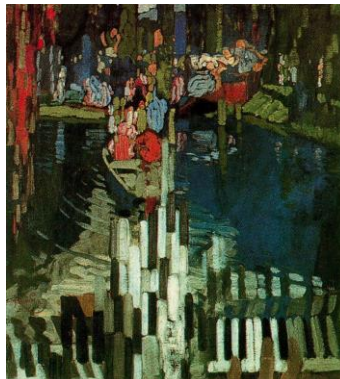

Гитара", асамблаж, 1912.

Први покушаји да се 'наслика' музика резултирали су првим апстрактним сликама

Микалоиус Костантинас
Циурлионис,
"Звездана соната. Аллегро",
1908.

Франтисек Купка,
"Дирке клавира. Језеро.",
1909.

Како звучи боја?

Такође, поређењем Купкине слике И знатно каснијег дела Роберта Делунија видимо колики је значај Купкиног истраживања И колико је утицао на сликаре симултанизма који су посебну пажњу поклањали управо проучавањима 'звучности боје', тј. покушавали да 'осликају' звук, да обједине сугестивност визуелног подстицаја са звучним стањем у музици, односно да дочарају звучно сликом... простирање звука они представљају кружним формама иначе карактеристичним за овај сликарски правац...

Frantisek Kupka

Robert Delaunay

Василиј Кандински, "Импресија III. (Концерт)", 1911.

Најзначајнији сликар када говоримо о првој апстракцији јесте свакако Василиј Кандински. Кандински је био велики пријатељ са Арнолдом Шенбергом, творцем додекафоније, композитором, али и сликаром који је сликао оне слике које музиком није успео да изрази. Шенберг и Кандински, искусли су синестезију, мешање чулних надракаја И радили управо томе, тј то желели да постигну својим делима – да се боје 'чују', а звуци 'осете'. Заједно су истраживали однос између хармоније боја И звучне хармоније. Шенберг је чак једном свом од својих оркестарских дела (1909) дао назив "Боје".

Слика Арнолда Шенберга

Пол Кле: музичар или сликар?

Пол Кле, "Музичар", 1937.

Пол Кле

Пол Кле, "Фуга у црвеном", 1921.

Пол Кле, "У ритму", 1930.

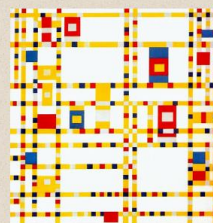
Paul Klee, "Music at the Fair", 1924.

Кад слика прати ритмове музике...

Знате ли да је Полкок у ритму џеза стварао своја акциона дела?

Jackson Pollock, "Convergence", 1952.

Piet Mondrian, "Broadway Boogie Woogie", 1942-43.

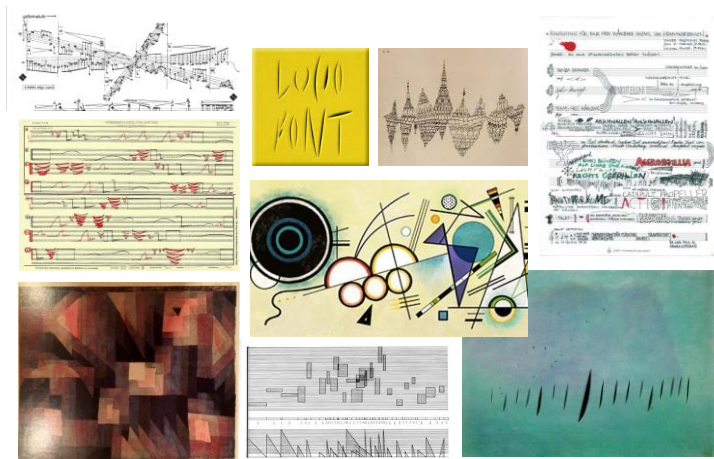

Peter Blake, "Bo Diddley", 1963-64.

Andy Warhol, "Elvis I and II", 1963-64.

Шта је све музика а шта партитура?

МЕЂУПРЕДМЕТНА ПОВЕЗАНОСТ ЛИКОВНЕ КУЛТУРЕ СА ОСТАЛИМ ПРЕДМЕТИМА У РАЗРЕДНОЈ НАСТАВИ

Интердисциплинарни приступ у настави омогућава интеграцију различитих подручја у целину. Такво је учење најсличније стварном животу и за ученике погодније јер на тај начин боље разумеју наставне садржаје. Међусобно повезивање наставних подручја подразумева повезивање васпитних и образовних подручја. Подручје уметности врло је важно јер се дечији израз у настави не читава само кроз речи, него и кроз ликовно стваралаштво деце. Наводи се како је за корелацију неког предмета с Ликовном културом прво потребно проверити кључне појмове у Наставном плану и програму с којима би се тема корелирала (Хузјак, 2002). Уколико не постоји повезаност, тада нема ни корелација. Хузјак (2002, стр. 24) наводи седеће: Увијек треба поставити питање – шта ученике желим научити корелацијом с ликовним?

Ликовним радовима мора се избећи декорисање и илустративност (Хузјак, 2002, стр. 24). Ликовни радови као продукти корелације представљају учениково схватање и разумевање, поимање неког појма израженог његовим доживљајем у складу с визуелним језиком. Такође, Хузјак (2016) међупредметно повезивање описује као средство којим се постиже дубоко разумевање појмова оних подручја која су интердисциплинарно повезана.

Преузето са

<https://core.ac.uk/download/pdf/264794456.pdf>

Погледати и:

Утјечај међупредметног повезивања на успешност ученика при поучавању ликовне културе; Miroslav Huzjak ; Faculty of Teacher Education, University of Zagreb https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=255589

Структурална корелација

- Реч *корелација* често се провлачи кроз упуте о методичкој реализацији наставног часа; па ипак њено значење често остаје нејасно и неодређено. Тако се корелација неретко исцрпљује ликовном илустрацијом неког текста (корелација: српски језик - ликовна култура), описом доживљаја или илустровањем неке музичке композиције (српски језик / ликовна култура – мазичка култура) или пак сликањем биљака и животиња (ликовна култура - природа и друштво). Међутим, смисао корелације требало би да буде нешто друго; сама реч *корелација* дефинише се као међусобни **однос**, узајамна зависност, повезаност у хармоничну целину. Где год да погледамо наићи ћемо на **корелативност**, а то је **структуралност или грађа коју препознајемо као унутрашње начело које гради неки облик**. Заправо све што нас окружује можемо превести на ликовни језик; бојом, оловком, глином.... Но, тај превод неће бити дослован, него ће га повезивати унутрашњи садржаји.
- Сетимо се само како је Леонардо морао врло темељито изучавати математику, биологију, анатомију, физику, механику и многе друге науке како би знања претворио у свест и спознаје превео у језик уметности. Па покушајмо и ми тако размишљати о алату који називамо корелација. (прилагођен текст Мирослава Хузака <http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/strukturalni-prijevod.htm>)

Задржимо се на ријечи **однос**. Поставимо у односе: мали чекић и двоструко већи; гласбене тонове ц1 и ц2 (размак октаве); дете високо 90цм и одраслог човјека високог 180цм те бројеве 13 и 26. Тематски, између њих нећемо наћи ништа заједничко, али већ на други поглед уочавамо како су сви парови постављени у односе један према другоме, тј. у омјер двоструке вредности једног елемента према другом. Пронашавши на тај начин заједнички називник наизглед неспојивим појавама, уочавамо најважнију особину корелативности: то је **структуралност**. Структуру препознајемо као унутрашње начело које гради неки облик, дакле као невидљиво везиво које својим смислом држи на окупу устрој, склоп неке појаве. Тиме се наш осећај за јединство целовите форме проширује: јединствену не доживљавамо само неку јединку за себе, већ и њу спознајемо као цјелину у пропорционалном односу с другом јединком; граде се перцептивне композиције и назире се невидљива хармонична потка Универзума у којем сваки делић према неком другом стоји у истом односу као неки трећи према неком четвртном, и тако у бескрај. "Сазнат ћеш, колико је то допуштено смртнику, да је природа у свему слична самој себи", пише Платон.

текст Мирослава Хузака <http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/strukturalni-prijevod.htm>

Више о структурализму на <http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/semiologija.htm>

Започнимо од ликовне културе. Сликаство почиње бојом, као што музика почиње звуком и тоном. Структурално, зачеци боје и звука увјетовани су једнако: све боје потичу из једног извора, бијеле свјетлости, коју призмом можемо расути у спектар, основу свих нам доступних боја. У глазби је тај почетак аналоган појави коју акустичари чак врло слично називају - "бели шум". "Бели шум" је појава истовременог звучања свих аликвотних (чујних) тонова неког звука и тек се њиховом редукцијом из шума појављује тон. Тиме успостављамо прве морфеме нашег будућег корелативног језика: **преводи** с једног језика (овде: музичког) у други језик (овде: ликовни) никако неће бити дословни; **њих ће везивати само унутрашњи садржај, а не тема**. Такође, преводивац ће често сам одлучивати о кључу по којем ће се извршавати замјена појединих ријечи; то је креативни а не произвољни чин докле год "преводица" има свест о структуралној повезаности двају језика. текст

Мирослава Хузајка <http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/strukturalni.prijevod.htm>

Препорука за садржаје из методике наставе ликовне културе
<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/index.htm>

Пример успостављања структуралне корелације ликовне и музичке културе

- Задачи ликовног реаговања на слушану музику – у пракси се неретко ови задаци своде на пуку илустрацију, јер ученици уз музику добију и одређене податке о делу укључујући име аутора, наслов композиције, па чак и појашњења исте.
- С друге стране, прави изазов били би задаци у којима се тежи истинском, структурном повезивању слике и звука, где вербално посредовање неће бити мост између ове две уметности.
- Проблем - Музика и ликовне уметности користе два различита језика, музички и визуелни, а превођење с једног на други никада није једноставно.

- Радови ученика 3. разреда настали као одговор на слушање Дворжакове Симфоније “Из новог света”, тј. као покушај превођења музичког дела на ликовни језик

- Радови ученика 3. разреда настали као одговор на слушање Дебисијеве “Месечине”, тј. као покушај превођења музичког дела на ликовни језик

Искусва и проблеми превођења: како невидљиво учинити видљивим?

- „Преводити, дакле значи разумети унутрашњи систем неког језика и структуру неког текста данас у том језику, и створити двојника текстуалног система који, с извесном дискрецијом, може код читатеља произвести сличне учинке“ (Еко, 2006). Умберто Еко спомиње да превод ствара *двојника* што значи да он никада није исто што и оригинални *текст* који преводимо; превођење носи одређене губитке, али сам превод је добитак – превод је ново дело, нови текст који не сличи оригиналном већ само реферира на њега.
- Сликара Пол Кле (Paul Klee), и сам неретко инспирисан музиком, сматрао је да „функција уметности није поновити виђено, већ невидљиво учинити видљивим“.
- Мирослав Хузјак добро примећује да је визуелизација „једно од оруђа поступања са искуством, активни фактор у њеном развијању“ (Нузјак 2011) – заправо, визуелизација омогућава трансформацију чулног у појмовно и појмовног у чулно, и управо зато има тако важну улогу у образовном процесу .

- Доживљај музичког дела је оно што индивидуализује рецепцију, односно сваку појединачну интерпретацију (Barrett 2002, 2006; Данто 2007, 2008). Представа, створена за време слушања музичког дела (а конструисана на темељима формалне анализе музичког садржаја и личног доживљаја музике), заправо је **визибилитет музике** који се пак касније, или већ за време слушања, може изразити на било који начин, у било којем медију и било којим средствима.
- Коста Богдановић дефинише визибилно као међузависност односа реалног виђења у уобразиљи, којима се ствара област интегрално виђеног и схватљивог човековог света. Визибилитет се заснива на могућностима појаве неке представе, на било који начин и било којим средствима. (Богдановић, 2007)

Коста Богдановић (Илиџа, 3. јун 1930 — Београд, 9. октобар 2012) био је српски вајар, историчар уметности, ликовни критичар и теоретичар визуелних уметности. Пре студија историје уметности завршио је биологију на Београдском универзитету. Био је врсан познаваоц музике, свирао неколико инструмената и поседовао изванредну колекцију жичаних инструмената.

Дипломирао је Историју уметности на Филозофском факултету у Београду 1962. године. Вајарство је учио код Сретена Стојановића између 1958. и 1961. Од 1959. године учествује на бројним колективним изложбама у земљи и иностранству, а прву самосталну изложбу одржао је 1964. у Београду.

Радио је у Музеју савремене уметности у Београду од 1967. до 1994. У Музеју је основао 1974. Центар за визуелну културу и информације. Предмет Визуелна култура предавао је на Академији ликовних уметности у Сарајеву 1982 — 1991, а затим на Академији у Бањој Луци од 1992. На Академији у Новом Саду предавао је Теорију визуелне културе од 1992. године. Био је члан Међународног удружења уметничких критичара (АИСА) и УЛУС-а од 1962.

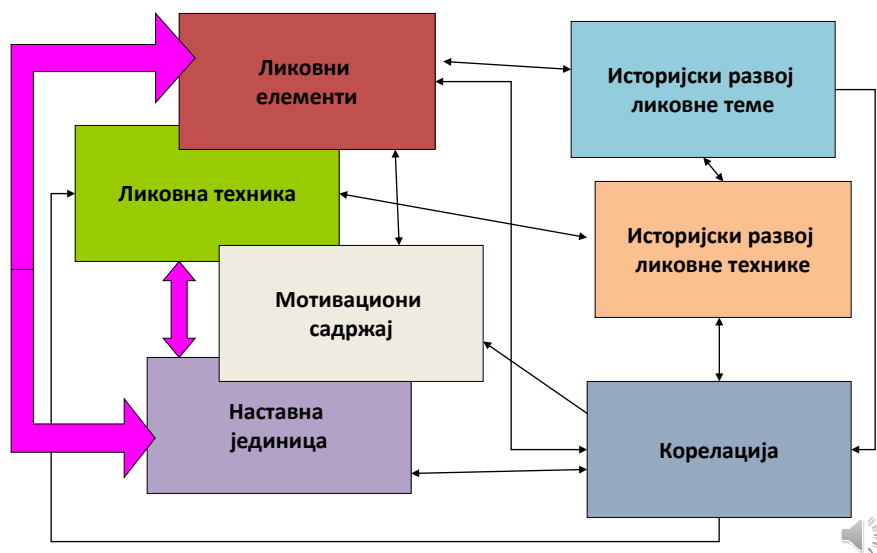

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС ЛИКОВНЕ КУЛТУРЕ; АНАЛИЗА И ВРЕДНОВАЊЕ ДЕЧЈИХ РАДОВА

Наставник: Проф. др Миа Арсенијевић

Елементи припреме и њихове везе

Направи најадекватније комбинације елемената из група

<ul style="list-style-type: none"> • Темпера • Пластелин • Фломастери • Колаж папир • Акварел • Асамблаж • Графика - монотипија 	<ul style="list-style-type: none"> • Простор • Линија • Боја • Волумен • Валер • Линија • Ритам • Текстура 	<ul style="list-style-type: none"> • Мостови • Залазак Сунца • Ограда • Мртва природа • Степенице • Маске • Пејзаж • Грб • Дизајн текстила
--	--	---

Ликовни елементи – техника – ликовна тема

НАСТАВНА ТЕМА (НАСТАВНА ЦЕЛИНА)

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА

ЛИКОВНА ТЕМА (МОТИВ)

ЛИКОВНО ПОДРУЧЈЕ

ЛИКОВНА ТЕХНИКА (ликовни материјали)

Тип часа; Облик рада; Метода; Наставна средства

 Универзитет у Крагујевцу Факултет педагошких наука у Јагодини	
Предмет:	МЕТОДИЧКИ ПРАКТИКУМ ЛИКОВНЕ КУЛТУРЕ
Тип обрасца:	Писана припрема за час ликовне културе
Смер:	ОАС Учитељ
Година студија:	IV
Школска година:	2020/2021.
ОПШТИ ПОДАЦИ	
Име и презиме предавача:	
Број индекса:	
Назив основне школе:	
Датум реализације часа:	
Разред и одељење:	
Час по реду:	
Трајање часа:	
ОПШТИ МЕТОДИЧКИ ПОДАЦИ	
Назив наставне теме:	
Назив наставне јединице:	
Претходна наст. јединица:	
Наредна наст. јединица:	
Ликовна тема:	
Ликовна техника:	
Прибор и материјали:	
Кључни појмови:	
Тип наставног часа:	
Циљ часа:	
Исходи:	<i>Ученицица ће у складу са узрасним и индивидуалним карактеристикама моћи да:</i>
1. Општи ниво:	
2. Средњи ниво:	
3. Напредни ниво:	

Општи подаци

Општи
методички
подаци

 Универзитет у Крагујевцу Факултет педагошких наука у Јагодини	
Предмет:	МЕТОДИЧКИ ПРАКТИКУМ ЛИКОВНЕ КУЛТУРЕ
Тип обрасца:	Писана припрема за час ликовне културе
Смер:	ОАС Учитељ
Година студија:	IV
Школска година:	2020/2021.
ОПШТИ ПОДАЦИ	
Име и презиме предавача:	
Број индекса:	
Назив основне школе:	
Датум реализације часа:	
Разред и одељење:	
Час по реду:	
Трајање часа:	

ОПШТИ МЕТОДИЧКИ ПОДАЦИ	
Назив наставне теме:	
Назив наставне јединице:	
Претходна наст. јединица:	
Наредна наст. јединица:	
Ликовна тема:	
Ликовна техника:	
Прибор и материјали:	
Кључни појмови:	
Тип наставног часа:	
Циљ часа:	
Исходи:	<i>Ученици/ца ће у складу са узрастним и индивидуалним карактеристикама моћи да:</i>
1. Општи ниво:	
2. Средњи ниво:	
3. Напредни ниво:	

Ликовна тема:

Кратка, јасна и свеобухватна ради потпуне и ефикасне реализације ликовног задатка. Подложна изменама у складу са дечијим интересовањима, активностима, породицом (ради додатне мотивације)...

Тип наставног часа и Исходи**Тип наставног часа:**

Обрада новог градива - реализација програмских задатака, обрађивање наставних садржаја уз примену адекватних наставних средстава, облика и метода рада са корелативним и комплементарним основама процеса сазнања и процеса учења.

Утврђивање - верификација програмских задатака. Разликујемо **час утврђивања**: понављање, вежбање, систематизација, проверавање и оцењивање наставног градива у оквиру конкретне наставне јединице или програмске ликовне целине; и **утврђивање као фазу** (сегмент анализе дечјих радова) на крају часа: сажета, краткотрајна и завршна фаза наставног рада .

Сврха нових програма

- Програми наставе и учења су оријентисани на процес и исходе учења ради развијања функционалних знања.
 - **Исходи** – очекивани резултати процеса учења.
 - **Процес учења** је усмерен на одабир стратегија учења и бригу о процесу кроз који пролази ученик током учења како би се избегле негативне последице приступа оријентисаног искључиво на исходе учења.

КЉУЧНЕ НОВИНЕ ПРОГРАМА

1. Структура програма свих предмета је иста, што обезбеђује већу прегледност и лакше се уочавају везе међу предметима.
2. Фокус је на:
 - исходима, а не на садржајима
 - активностима ученика/наставника, а не на реализацији садржаја.
3. Садржаји обавезни и/или препоручени
 - садржаји више нису сами по себи циљ већ представљају средство преко кога се достижу исходи.
4. Веза исхода, стандарда и компетенција.
5. Пројектна настава.

Исходи учења

Исходи учења су функционална знања која показују шта ће ученик бити у стању да учини, предузме, изведе, обави захваљујући знањима, ставовима и вештинама које је градио и развијао током једне године учења конкретног предмета.

• Исходи учења омогућавају:

- бољу конкретизацију активности ученика и наставника током процеса учења и поучавања,
- боље праћење процеса учења и поучавања,
- објективније вредновање постигнућа ученика,
- лакши избор наставних стратегија, метода и поступака, чиме се олакшава дидактичко-методичко креирање процеса поучавања и учења,
- интердисциплинарни приступ планирању ради остваривања међупредметних компетенција и рационализације времена.
- Исходи су комплексни и дељиви – могу да се развију у низ ситнијих исхода. **Исходе учења треба да достигну сви ученици.**

ОДНОС ИСХОДА, КОМПЕТЕНЦИЈА И СТАНДАРДА

Исходи: очекивани резултати учења, темељи развоја компетенција

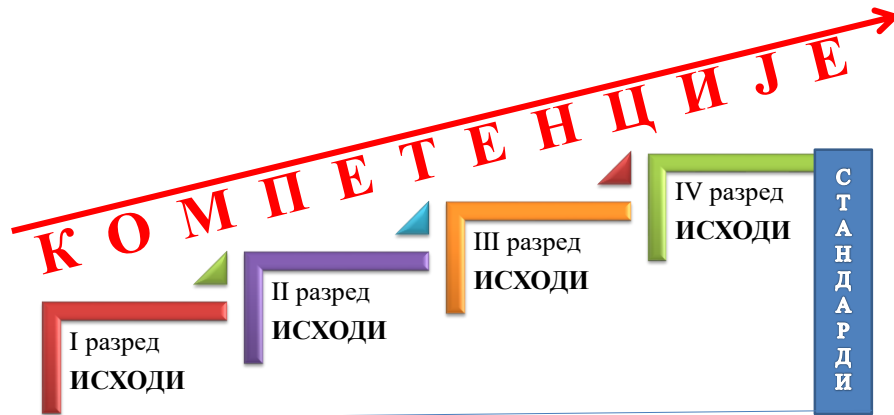
Компетенције: активна примена наученог

Стандарди: мера остварености исхода, развијености компетенција

- Остварени исходи током процеса учења, ма колико дуго он трајао (час, дан, недеља, тема, разред, циклус, ниво), воде развијању компетенција.
- Развијене компетенције омогућавају појединцу да активно и ефикасно делује у новим, непознатим ситуацијама, односно да решава проблеме.

ОДНОС ИСХОДА, КОМПЕТЕНЦИЈА И СТАНДАРДА

Формулација исхода

- Уводна фраза
- По завршетку разреда ученик ће бити у стању да
- Радња (активност)
- **искаже**
- Објекат/и (шта?)
- **сопствени доживљај уметничког дела**
- Услов
 - вербално/писано/визуелно/покретом...
 - наведено ког дела
 - уз помоћ наставника/самостално.

Пример:

- По завршетку разреда ученик ће бити у стању да **пронађе информације експлицитно изнете у тексту.**

ДОБРО ФОРМУЛИСАНИ ИСХОДИ

ДАЈУ ОДГОВОРЕ НА ПИТАЊА:

- Шта ученик може да уради на основу знања?
- У вези са чим и у ком контексту?
- Како то проверити?

Примери:

- примењује здравствено-хигијенске мере пре, у току и након вежбања;
- комбинује и користи усвојене моторичке вештине у игри и свакодневном животу;
- преобликује, сам или у сарадњи са другима, употребне предмете мењајући им намену;
- поштује договорена правила понашања приликом слушања музике.

ОДНОС ЦИЉА И ИСХОДА У РАЗВИЈАЊУ ПРИПРЕМЕ

ЦИЉ

Шта желим да постигнем?

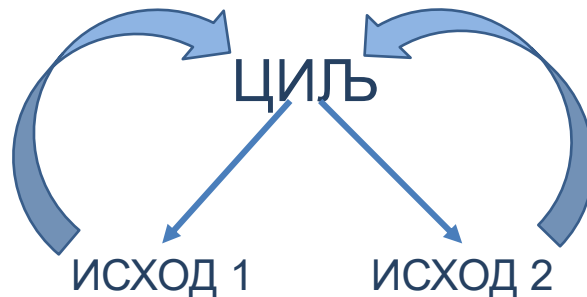
НАМЕРА
НАСТАВНИКА!

ИСХОДИ

Шта ће ученици постићи?

РЕЗУЛТАТ УЧЕЊА
УЧЕНИКА!

- Исходи произилазе из циља.
- Пружају видљивију информацију о постигнутим резултатима и њиховом подударању са намерама учења.

Пример – српски језик

Област/тема	Почетно читање и писање
Наставна јединица	Глас и штампано слово Тт
Тип часа	Обрада
Циљ	Оспособити ученике да правилно изговарају, читају и пишу глас и слово Т, појединачно и у речима и реченицама
ИСХОДИ:	<ul style="list-style-type: none"> - разликује глас и слово Тт - препознаје глас Т на почетку, у средини и на крају речи - правилно изговара глас Т - правилно пише слово Тт - правилно чита кратке речи и реченице - поштује договорена правила комуникације на часу...

КАКО НАМ ИСХОДИ ПОМАЖУ У ПРАЋЕЊУ И ВРЕДНОВАЊУ НАПРЕДОВАЊА УЧЕНИКА?

Исходи наставнику омогућавају:

- да прецизно формулише активности ученика током процеса учења,
- да прецизно формулише своје активности током процеса подучавања,
- да ефикасно **прати** процес учења и подучавања,
- да објективније **вреднује** постигнућа ученика,
- да помери усмереност са реализације садржаја на промишљање сопствене праксе **која доприноси остваривању исхода**.

Ученику дају јасну слику шта се од њега очекује и омогућавају му да **прати** сопствени напредак у учењу.

Облици наставног рада:	
Наставне методе:	
Наставна средства:	
Место извођења:	

Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у паровима, групни и колективни. Њима се регулишу односи наставника и ученика али и ученика међусобно (социјализација). Међусобно су повезани, комплементарни су и применљиви у свим фазама наставне.

Наставне методе:

Вербална - монолошка и дијалогска, излагање наставника или разговор, дискусија наставника и ученика или међу ученицима.

Демонстративна - демонстрација наставника или стручњака, одређене технике, поступка, процеса, ситуација, односа, покрета, радњи, функционисање апарата или машина. Такође као **илустративна** - показивање **директно** цртежа, слика, фотографија или **индиректно** репродукција, шаблона, шематских упутстава и графикона.

Подстиче разумевање очигледности ситуације, мисаону активност, радну мобилност и интеракцијску комуникацију наставника и ученика. Комбинација наставних метода обезбеђује широко поље активности. Оптимална ефикасност постиже се наизменичном употребом метода у свим поменутиим облицима рада.

Наставна средства: Важни инструменти наставног рада.

Природна наставна средства - човек (гост одређене професије у посети), биљке (показивање текстуре), животиње (посета зоолошком врту)...; Техничка наставна средства - аудио, визуелна и аудио-визуелна.

ТОК ЧАСА	
Уводни део:	
Главни део:	
Завршни део:	

АРТИКУЛАЦИЈА НАСТАВНОГ ПРОЦЕСА

Расподела времена

Један школски час (45 минута):

уводни део 10 мин, главни део 30 мин, завршни део 5 минута

Двочас (90 минута):

уводни део 20 мин, главни део 55-60 мин, завршни део 15 минута

Хоризонтална и вертикална повезаност садржаја	
Хоризонтална повезаност садржаја	
	Наставни предмет
1.	Српски језик AA
2.	Страни језик AA, A, A
3.	Математика A, A, A
4.	Музичка култура A, A
5.	Физичко васпитање A
6.	Свет око нас/ Природа и друштво A, A
Вертикална повезаност садржаја	

Корелација - омогућава једнство знања и подстиче интердисциплинарни приступ учењу и примену трансфера знања. Навести и образложити са којим наставним предметима је планирана корелација на часу.

Мотивациони садржај	
У циљу мотивације за ученике су осмишљене следеће активности и садржаји:	
Коришћена литература:	

Мотивациони садржај: Креативан приступ припреми и реализацији часа, све што мотивише ученике за рад, што доприноси оптималној атмосфери за рад...

Коришћена литература: навести литературу коришћену за припрему часа

● ● ● ⏪		СТРУКТУРА ЧАСА СА ВРЕМЕНСКОМ АРТИКУЛАЦИЈОМ
		УВОДНИ ДЕО ЧАСА
		ГЛАВНИ ДЕО ЧАСА
		ЗАВРШНИ ДЕО ЧАСА

⊕		● ● ● ▶	ТОК ЧАСА
1		УВОДНИ ДЕО ЧАСА	👉 👁 👂
2		ГЛАВНИ ДЕО ЧАСА	✍ ✂ ✂
3		ЗАВРШНИ ДЕО ЧАСА	👏

АРТИКУЛАЦИЈА НАСТАВНОГ ПРОЦЕСА

Расподела времена

Један школски час (45 минута):

уводни део 10 мин, главни део 30 мин, завршни део 5 минута

Двочас (90 минута):

уводни део 20 мин, главни део 55-60 мин, завршни део 15 минута

 ПРИЛОЗИ	
Прилог 1	<p>Овде постављате линкове, називе музичких композиција, слике које показујете деци...</p>
Прилог 2	

Уводни део:

Обавеза наставника да ефективно утиче на радну мобилност и мисаону активност које се даље одражавају на практичну делатност ученика. Предуслови - одговарајући поредак школског намештаја, опреме и средстава, присуство ученика и њихово адекватно распоређивање у учионици.

Мотивацију и интензивирање интересовања за рад, стварање повољне радне атмосфере, активирање психичких и психомоторских активности ученика (перцепција, пажња, машта, мишљење, говор).

Излагање адекватно обликоване структуре наставног садржаја, прилагођене узрасту, уз примену адекватних наставних средстава и метода. Схватање и усвајање суштине садржаја круцијално је за примену стечених знања и способности у практичним делатностима.

Није примерено ограничавати временско трајање увођење ученика у наставни рад али трајање овог дела часа не би требало да се негативно одрази на време за практични рад.

Главни део:

Прва фаза ликовног обилажења

Акцент на ликовној теми. Претходна ситуација на основу Ликовно-личне карте. Наставник тежи ликовној и интелектуалној образованости сваког ученика. Првих 5-10 минута прилика за прву **колективну коректуру** ако постоји опште заступљен проблем (са техником или темом). Најкритичнија фаза, ту настају креативне идеје.

Друга фаза ликовног обилажења

Фаза ликовне разраде. Интензиван обилазак свих ученика. **Појединачне коректуре**. Провера разраде почетне идеје и антиципација. Кроз партнерски однос наставник и ученик се консултују о даљем току рада. Мотивација и подстицај. Охрабрити ученика да изрази и себе кроз рад - ликовни проблем и тема као подстицај за психичко сазревање.

Трећа фаза ликовног обилажења

Идеја се јасно испољава. Финиш и финализација радова на најбољи и најефикаснији начин. Додатна упутства и предлози кроз **појединачне коректуре**.

Завршни део:

Обнова градива - провера степена усвојености нових информација.

Када се држи појединачан час ликовне културе за анализу имамо 5 минута – бира се око 5 радова које као интересантне примере наставник показује одељењу и користи као материјал за дискусију. Када се држи двочас, имамо могућност излагања свих ученичких радова на табли који се затим обележавају бројевима – у дискусији и анализи радова учествује цело одељење.

Ликовно-естетска анализа - естетско процењивање радова; критеријуми за процењивање али и самокритичност; евалуација и самоевалуација кроз оцењивање и конструктивне критике свеукупног рада; креативност, емоционални доживљај и степе стваралачке способности; аналитички осврт на радове кроз појмовни ниво.

АНАЛИЗА ДЕЧЈИХ РАДОВА И ВРЕДНОВАЊЕ ЛИКОВНОГ ПРОЦЕСА

На крају часа, тј. у завршном делу часа наставник са ученицима утврђује градиво обрађено на том часу и сумира резултате. Важно је зато поновити основне појмове уведене на том часу, видети још једном да ли су ученици добро разумели ново градиво, и поновити задатак како би се ученици спремили за анализу радова. Дечји радови на крају часа се не оцењују у класичном смислу, оценама или коначним судом који даје наставник, већ се о урађеним ликовним радовима покреће дискусија коју наставник започиње а ученици настављају. Улога наставника је кључна јер он наводи дискусију, подупире је, даје смернице па и свој суд о појединим радовима који су део расправе. Оцењивање школском оценом оставља се за посебне часове намењене тој сврси; оцењивање није упутно вршити током ове јавне дискусије о радовима јер то може оставити трајне последице на дете чији рад није за високу оцену. Наравно, многа деца и не успеју да у потпуности заврше радове на часу, па тп морају урадити на наредном часу или као домаћи задатак.

ИНТЕРПРЕТАЦИЈА

Terry Barrett, „Interpreting Visual Culture“, u *Journal of Art Education*, Volume 56, Number 2, 2003, str. 6-12, dostupno i na:

<http://www.terrybarrettosu.com/pdfs/Barrett%20%282003%29%20Interpreting%20Visual%20Culture.pdf>

Terry Barrett, *Criticizing Art: Understanding the Contemporary (3th edition)*, McGraw-Hill, New York, 2011.

Terry Barrett, „Interpretation“, u Lynne Warren (ed.), *Encyclopedia of 20th Century Photography, Volume 2, G-N*, Routledge, New York, 2006, str. 803-806, dostupno i na:

<http://www.terrybarrettosu.com/pdfs/Barrett%20%282006%29%20Photo%20Encyclopedia,%20Interpretation.pdf>

Terry Barrett, „Interpreting Art: Building Communal and Individual Understandings“, u Yvonne Gaudelius, Peg Speirs (eds.), *Contemporary Issues in Art Education*, Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall, 2002, str. 291-299, dostupno i na: http://www.terrybarrettosu.com/pdfs/B_intArt_02.pdf

ИНТЕРПРЕТАЦИЈА

Роланд Барт (1915-1980), француски семиотичар, литерарни критичар и теоретичар културе, истраживао је како материјални елементи културу означавају и изражавају различита значења – он је анализирао различите ‘текстове’ популарне културе, укључујући моду и рекламе, трагајући за значењима која ти тектови носе, односно значењима која у њих уписују субјекти – интерпретатори.

Барт ове процесе назива ‘означавајућим праксама’, при чему разликује **денотацију** и **конотацију**. Укратко, денотације су оно што буквално видимо на слици (елементи слике); конотације су она значења која ствари / предмети / ликови и речи на слици имплицирају или сугеришу, и она увек зависе од интерпретатора.

Берет сматра да је Бартова шема денотације и конотације примењива у образовном процесу, да се може применити у раду са студентима и децом свих узраста, па чек и са предшколцима (пример са разликовањем цереалија за одрасле и децу).

ШТА ЗНАЧИ ИНТЕРПРЕТИРАТИ УМЕТНОСТ?

По Терију Берету, интерпретирати значи одговорити мислима и осећањима на оно што видимо и доживљавамо, и те ‘одговоре’ смислено организовати у текст и изразити речима. Гледамо, посматрамо, реагујемо на ликовно / визуелно дело, и своја размишљања и осећања артикулишемо у језик (говор, текст). Чинећи то, ми (интерпретатори) заправо конструишемо значења којима довршавамо дело. Интерпретације су увек личне јер зависе од самог интерпретатора и значења која и он сам уписује у дело.

Roland Bart, “Smrt autora”, у Miroslav Beker (ed.), *Suvremene književne teorije*, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb, 1986, стр. 176-180; Roland Bart, “Od djela do teksta”, у Miroslav Beker (ed.), *Suvremene književne teorije*, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb, 1986, стр. 181-186.

Artur Danto, „Svet umetnosti (II deo)“, из *Sveske: časopis za književnost, umetnost i kultura*, број 87, 2008, стр. 87-90; Artur Danto, „Svet umetnosti (I deo)“, из *Sveske: časopis za književnost, umetnost i kultura*, број 86, 2007, стр. 90-96.

Umberto Eko, *Otvoreno djelo*, Izdavačko preduzeće Veselin Masleša, Sarajevo, 1965.

ОСНОВЕ ИНТЕРПРЕТАЦИЈЕ УМЕТНОСТИ

Terry Barrett, „Interpreting Art: Building Communal and Individual Understandings“, u Yvonne Gaudelius, Peg Speirs (eds.), *Contemporary Issues in Art Education*, Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall, 2002, str. 291-299, dostupno i na: http://www.terrybarrettosu.com/pdfs/B_intArt_02.pdf

Пажљиво формулисана питања су кључна за продуктивно истраживање и анализу уметности. Берет истиче да он увек полази од два основна питања, наравно постављена на најразличитије начине, прилагођена слици, узрасту интерпретатора, прилици – ‘Шта видиш?’ и ‘Шта то значи?’. Прво питање је описно (ослања се на оно што ће Барт назива денотативним значењима слике), друго је интерпретативно (Бартова конотација), а заједно формирају нешто што се зове херменеутички круг – описујемо оно што желимо да интерпретирмо, интерпретирамо оно што смо описали... Како би подсетио испитанике / интерпретаторе да за све тврдње требају наћи ‘доказ’ на слици, Берет повремено дискусију прекида питањем ‘Како то знаш?’ чиме интерпретаторе увек враћа самој слици.

АНАЛИЗА ЛИКОВНОГ ДЕЛА У НЕКОЛИКО КОРАКА

- Неке интерпретације су боље од других
- Интерпретације једног дела могу бити различите, чак супротстављене, а у оба случаја тачне и оправдане
- Добре интерпретације говоре више о уметничком делу него о самом интерпретатору
- Осећања су такође део интерпретације
- Интерпретација једног уметничког дела се не мора поклопити са намерама аутора дела
- Објекти интерпретације су уметничка дела, не уметници!

Шта видимо?

- Описи могу бити погрешни, а наставници често допуштају деци и погрешне одговоре када говоре о уметности, стварајући тако илузију да је сваки говор о уметности субјективан. То није тачно, и када је питање конкретно усмерено на оно што се опажа, морају се тражити само тачни и несубјективни одговори – то је оно што сви видимо
- Шта се дешава на слици? Како се одвија радња?.....

Шта видимо?

Формална ликовна анализа

- Које боје видиш, које боје доминирају?
- Који облици?
- Како је коришћена линија?
- Каква је композиција?
- Какви су потези четке?
- Када се анализа ради са децом, увек кренути од наратива, а онда прећи на формалну ликовну анализу. Ликовну форму деца увек посматрају у контексту садржаја слике.

Деца се у наредном кораку, када стижемо до интерпретације, лако преусмере на властиту биографију и удаље од слике. Берет сматра да се ово не сме дозволити и заступа став да се дете у тим ситуацијама мора опомињати и враћати на слику коју интерпретира. С друге стране, уметничко дело је полазиште за сасвим индивидуална размишљања човека, и његове интерпретације су најчешће обојене сасвим личним моментима, историјама, емоцијама...

Шта то значи? – тумачење препознатих појава на слици

- Шта ти мислиш да се на слици дешава? Зашто је то тако представљено? Зашто су баш те боје одарбане? ...
- Шта мислиш да је аутор хтео да каже сликом? Да ли је успео? ...

- Током анализе, бирајући радове о којима ће се дискутовати, наставник сугерише ученицима да трагају за сличностима и разликама у приступу теми, коришћењу ликовне технике, креативном приступу.
- Након дескриптивне обраде ликовних радова и формалне анализе наставник допушта ученицима да изразе властити дојам дела, а даје реч и аутору (на крају) да каже шта је делом хтео да постигне.
- Наставник анализу завршава указивањем на различита квалитетна решења постављеног ликовног задатка, а ученицима чији радови нису завршени или нису успели може сугерисати како да их дораде.

